

Rodinné vztahy v pěstounských rodinách na Hodonínsku

Ing. Nikola Maňáková

Bakalářská práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Ing. Nikola Maňáková**
Osobní číslo: **H19547**
Studijní program: **B0111A190011 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Rodinné vztahy v pěstounských rodinách na Hodonínsku**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti pěstounské péče, zprostředkování pěstounské péče, práv a povinností pěstounů.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu pomocí dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

➤ Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

GREENE BALDINO, Rachel, 2009. Success as a Foster Parents: Everything You Need to Know about Foster Care. New York: Penguin Group. ISBN 978-1-59257-747-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. (ed.), 2002. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0697-2.

SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ, 2013. Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3821-4.

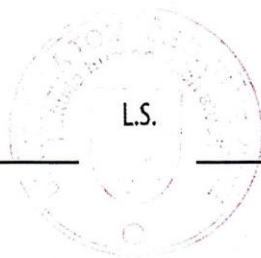
ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lucie Blašítková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **26. ledna 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 26. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo - bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 14. 4. 2022

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před

konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o pisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije -li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ústanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výtěžku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výtěžku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce zkoumá problematiku vztahů v pěstounských rodinách na Hodonínsku. Práce se snaží poznat vztahy mezi všemi členy pěstounských rodin, které přijali dítě/děti do pěstounských rodin. Teoretická část definuje rodinu a její funkce, motivaci pro přijetí dítěte do pěstounské rodiny až po jeho dospělost. Dále se zabývá právními aspekty a procesy pěstounství a zajištěním sociálních dávek pro pěstouny a děti. Empirická část se zaměřuje na zkoumání vztahů mezi jednotlivými členy rodiny, do které byly děti přijaty. Cílem empirické části je zjistit, jakým způsobem jsou ovlivněni ti, kteří jsou součástí pěstounské rodiny.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, pěstoun, OSPOD, rodinné vztahy, motivace k pěstounství

ABSTRACT

This bachelor's thesis examines problematics of relationships in foster families in Hodonín region. It is trying to understand relation between members of foster families, which accepted child/children. Theoretical part defines family and its functions, motivation of foster family to welcome child until its adulthood. It also address legal aspects and proceeding of foster care and provision of social benefits for foster parents and children. Empiric part focus on examining relationships between individual members of families, in which children where placed. The goal is to find out how is everyone involved in these foster families affect.

Keywords: alternative family care, foster, authorities providing social and legal protection of chille, family relationship, motivation for foster care

Za cenné rady, za ochotu a za připomínky děkuji vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Lucii Blašíkové. Děkuji také všem respondentům, kteří mi věnovali svůj čas a za jejich spolupráci při realizování výzkumného šetření. Dále děkuji své rodině a svým blízkým za podporu během mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA A JEJÍ FUNKCE.....	12
1.1 FUNKČNÍ RODINA	14
1.2 NEFUNKČNÍ RODINA	14
2 PĚSTOUNSKÁ RODINA.....	17
2.1 VÝZNAM RODINY PRO ZDRAVÝ VÝVOJ DÍTĚT	17
2.2 V KONTEXTU NÁHRADNÍ VÝCHOVNÉ PÉČE	19
2.3 VZTAHOVÉ VAZBY V RODINĚ	20
3 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE A JEJÍ FORMY	24
3.2 MOTIVACE K PĚSTOUNSKÉ PÉČI	27
3.3 PROCES ZPROSTŘEDKOVÁNÍ	28
3.4 DÁVKY PĚSTOUNSKÉ PÉČE	29
3.5 PŘEDPOKLADY ÚSPĚŠNOSTI PĚSTOUNSKÉ PÉČE	31
3.6 UKONČENÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE	32
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
4 VZTAHY V PĚSTOUNSKÝCH RODINÁCH NA HODONÍNSKU	35
4.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	35
4.2 TECHNIKA SBĚRU DAT	36
4.3 DOTAZNÍK	36
4.4 HYPOTÉZA.....	36
4.5 STRUKTURA VZORKU RESPONDENTŮ.....	37
4.6 ANALÝZA ZJIŠTĚNÝCH ÚDAJŮ	39
4.7 VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ.....	53
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	58
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	61
SEZNAM TABULEK.....	62
SEZNAM GRAFŮ	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

„Pěstounská péče v naší republice zaujímá již řadu let nezastupitelné místo v systému náhradní rodinné péče. Její význam je ceněn především z hlediska hloubky a stability citových vztahů mezi pěstouny a dítětem, dále z hlediska tolerance poruch a problémů ve vývoji dítěte s čímž je spojena snaha o zajištění optimálního vývoje dítěte a v neposlední řadě také z hlediska společné perspektivy dítěte s pěstounskou rodinou“. (Kolouchová, Sobotková, 2004).

Když jsem zvažovala, jaké téma zvolit pro bakalářskou práci, rozhodla jsem se pro téma pěstounské péče, neboť je mi blízké a to hlavně proto, že rodiče mého manžela vychovali kromě svých biologických čtyř dětí i šest dětí přijatých. V jejich rodině jsem trávila hodně času a měla jsem možnost prožívat s nimi radosti i úskalí, tak velkého rodinného společenství.

Bakalářské práce se skládá ze dvou částí a to z části teoretické a z části praktické. V úvodu teoretické části se budu věnovat vysvětlení pojmu rodiny a její funkce, budu popisovat rodinu jako celek s důrazem na roli rodičovství. Ve druhé kapitole se již blíže věnuji institutu pěstounské péče, zahrnuji jej do popisů rodinného systému, zabývám se složitostmi rodinných vazeb.

Kapitola tři je nejrozsáhlejší kapitolou teoretické části bakalářské práce. Popisuje formy náhradní rodinné péče, tak jak jsou definovány v právních předpisech. Následně její podkapitoly popisují proces pěstounské péče od motivace až po její ukončení. Rovněž se zabývám finančním zajištěním ze strany státu.

Praktická část bakalářské práce zkoumá rodinné vztahy z pohledu jednotlivých členů pěstounských rodin na Hodonínsku. Region Hodonínsko jsem si vybrala z toho důvodu, že v tomto regionu žiji a znám pěstounské rodiny žijící v této oblasti. Tato část se podrobněji zabývá vztahy mezi dětmi biologickými a dětmi přijatými. Práce je obohacena o praktické zkušenosti pěstounů.

Praktická část bakalářské práce je zpracována kvantitativní metodou pomocí dotazníkového šetření. Dotazovaní jsou rozděleni do tří skupin a to na pěstouny, zletilé biologické děti pěstounů a děti přijaté, dosud žijící v rodině. Pro každou skupinu byl vytvořen samostatný dotazník.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem jsou ovlivněni ti, kteří jsou součástí pěstounské rodiny, jaké mají mezi sebou vztahy, zda udržují přijaté děti vztah se svou biologickou rodinou, co pro ně znamená pěstounská rodina a jestli by sami přijali dítě do pěstounské péče.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A JEJÍ FUNKCE

V první kapitole se nejprve zaměřím na rodinu a její funkce. Okrajově se zabývám rozdílem mezi funkční a nefunkční rodinou.

Základními znaky rodiny jsou: společná minulost, společné prožívání současné situace, společná představa o budoucnosti a vzájemná propojenost vztahů. Členové rodiny jsou propojeni biologickou vazbou, manželstvím, adopcí a případně společnými životními prožitky. Znat dobře charakter jednotlivých členů rodiny nemusí znamenat pochopení vztahových vazeb v rodině jako celku (Sobotková, 2007).

Dítě v rodině si osvojuje prvotní vztahy k nejbližším členům rodiny, které při svém vývoji poznává. Prostředí v rodině ovlivňuje vývoj osobnosti dítěte a vnímání vlastní sebehodnoty ve vztahu k druhým lidem. Narozením každého dítěte se mění rodinná konstalace. Pro dítě je důležité, aby bylo v rodině bezpodmínečně přijímáno. V přijímajícím rodinném prostředí dítě pociťuje při svém vývoji pocit bezpečí a rozvíjí se v něm důvěra v sebe (Sychrová, 2015).

Předpokladem pro stabilní rodinné prostředí jsou tři základní pilíře: soudržnost, adaptabilita a dobrá komunikace. Soudržnost neboli sounáležitost v rodině souvisí s blízkými rodinnými vztahy, adaptabilita předpokládá, že se jednotliví členové přizpůsobí vývojovým změnám a komunikace ovlivňuje atmosféru v rodině a pomáhá řešit vzniklé problémy a situace. Stabilita rodiny spočívá v tom, jak rodina zvládá své jednotlivé funkce. Ekonomická funkce vede k zabezpečení rodiny v současnosti i do budoucna, ochranná funkce podporuje členy jednotlivé členy rodiny při jejich problémech a zranitelnosti, funkce socializačně-výchovná by měla podpořit zdravý osobnostní vývoj všech členů. Funkce integrační by měla zajistit začlenění jednotlivce do rodinných vazeb a současně ho učít navazovat kvalitní vazby ve společnosti (Sobotková, 2007).

V současnosti rodina prochází společenskými změnami. Tím, že se změnilo postavení mužů a žen došlo ke změnám sociálních rolí rodičů. Muži ztratili své výsadní postavení živatele rodiny a ženy tím získala nejen práva náležející mužům, ale i povinnosti. Také děti jsou do chodu domácnosti zapojovány jiným způsobem. V současné době může dítě projevat své názory v rodině a většinou jsou jeho názory více respektovány. Výsledkem tendence oddělení mezigeneračního soužití rodiny se jednotliví členové rodiny často dostávají do stavu osamocení. Počet členů v rodinách se snižuje a je tak více osamělých rodičů s dětmi. V důsledku izolovanosti jednotlivých členů dochází ke snížení ochranného

faktoru rodiny a tím se zvyšuje nápor na psychiku jednotlivých členů. Dalším úskalím v rodině je v současné době nedostatek komunikace, která úzce souvisí s nedostatkem společných vzájemných chvil a sdílení společných pocitů. Dezintegrace vzniká především v důsledku pracovního vytížení rodičů, kdy v práci stráví dospělí členové rodiny mnoho času. V důsledku toho dochází mnohdy i k rozpadu rodin. Dalším problémem je finanční negramotnost mladých rodin, které nejsou schopny svými příjmy p. Ideálem fungující rodiny jsou kvalitní blízké vztahy mezi jednotlivými členy, vzájemná podpora a možnost vzájemného sdílení emocí. Důležitá je pro rodinu stálost, provázanost a identifikace ve společnosti. V ideálním případě by rodina měla být místem, kde se člověk cítí svobodný, respektovaný a může projevit své emoce. Zdravé rodinné prostředí má pozitivní vývoj na vývoj všech jeho členů a všechny členy rodiny stmeluje a pro každého z nich má nepostradatelný význam. Každá rodina je jedinečná, má své rituály, zvyky a tajemství a specifický způsob komunikace (Sychrová, 2015).

Kvalitní rodinné soužití existuje všude tam, kde rodiče naplňují potřeby a zájmy svých dětí a děti dávají možnost rodičům splnit svou úlohu. Jde především o naplnění pocitu vzájemnosti a emocionálních potřeb. Rodina je v podstatě nejlepším zázemím pro výchovu dětí. Zdravě fungující rodinu nedokáže nahradit žádná jiná instituce. Ve funkčních rodinách mají jednotliví členové svoji nezastupitelnou úlohu. Rodina zajišťuje pocit bezpečí, bydlení, naplnění fyzických i psychickým potřeb jednotlivých členů. Pro soudržnost rodiny jsou důležité společné rituální činnosti, např. společné nedělní obědy a rozjímání při ukládání dětí, hraní společenských her. Je samozřejmé, že vztahové konflikty se nevyhýbají ani funkčním rodinám, řeší se zde otevřenou komunikací a hledáním společného řešení. Dobrá komunikace je postavena na tom, že všichni členové rodiny sdělí své pocity a rodina se společně dohodne na řešení situace (Matoušek, 2014).

Rodinní terapeuti často vnímají situaci v rodině přes konkrétní problém, který rodina aktuálně řeší. Problematika vztahů v rodině je však velmi složitá a vztahový vzorec, který funguje v jedné rodině, nemusí fungovat v rodině druhé. Definování potřeb konkrétní rodiny je však nutné pro možnost rodině konkrétně pomoci definovat její problém a pokusit se společně najít řešení. Kvalitní prostředí v rodině je definováno jako schopnost rodiny jako celku zvládat náročné životní situace. Dobrá schopnost adaptace rodiny a nové životní situace pak vede k nalezení lepší životní rovnováhy (Sobotková, 2003).

okryt své výdaje a často se pak zadlužují. Ani děti pak nejsou schopni vychovávat k rovnoměrnému utrácení peněz (Kraus, 2014).

1.1 Funkční rodina

Ideálem fungující rodiny jsou kvalitní blízké vztahy mezi jednotlivými členy, vzájemná podpora a možnost vzájemného sdílení emocí. Důležitá je pro rodinu stálost, provázanost a identifikace ve společnosti. V ideálním případě by rodina měla být místem, kde se člověk cítí svobodný, respektovaný a může projevit své emoce. Zdravé rodinné prostředí má pozitivní vliv na vývoj všech jeho členů a všechny členy rodiny stmeluje a pro každého z nich má nepostradatelný význam. Každá rodina je jedinečná, má své rituály, zvyky a tajemství a specifický způsob komunikace (Sychrová, 2015).

Kvalitní rodinné soužití existuje všude tam, kde rodiče naplňují potřeby a zájmy svých dětí a děti dávají možnost rodičům splnit svou úlohu. Jde především o naplnění pocitu vzájemnosti a emocionálních potřeb. Rodina je v podstatě nejlepším zázemím pro výchovu dětí. Zdravě fungující rodinu nedokáže nahradit žádná jiná instituce. Ve funkčních rodinách mají jednotliví členové svoji nezastupitelnou úlohu. Rodina zajišťuje pocit bezpečí, bydlení, naplnění fyzických i psychických potřeb jednotlivých členů. Pro soudržnost rodiny jsou důležité společné rituální činnosti, např. společné nedělní obědy a rozjímání při ukládání dětí, hraní společenských her. Je samozřejmé, že vztahové konflikty se nevyhýbají ani funkčním rodinám, řeší se zde otevřenou komunikací a hledáním společného řešení. Dobrá komunikace je postavena na tom, že všichni členové rodiny sdělí své pocity a rodina se společně dohodne na řešení situace (Matoušek, 2014).

Rodinní terapeuti často vnímají situaci v rodině přes konkrétní problém, který rodina aktuálně řeší. Problematika vztahů v rodině je však velmi složitá a vztahový vzorec, který funguje v jedné rodině, nemusí fungovat v rodině druhé. Definování potřeb konkrétní rodiny je však nutné pro možnost rodině konkrétně pomoci definovat její problém a pokusit se společně najít řešení. Kvalitní prostředí v rodině je definováno jako schopnost rodiny jako celku zvládat náročné životní situace. Dobrá schopnost adaptace rodiny a nové životní situace pak vede k nalezení lepší životní rovnováhy (Sobotková, 2003).

1.2 Nefunkční rodina

Počet dětí, které vyrůstají mimo svou biologickou rodinu, se v České republice výrazně neliší od počtu dětí v ostatních evropských zemích. Zhruba asi 1% dětí vyrůstá mimo svou biologickou rodinu. Důvody, které k tomu vedou, jsou různé. Nejčastěji rodiče dětí nejsou schopni zajistit dětem rodinné prostředí pro výchovu, pijí alkohol nebo jsou závislí na návykových látkách, nemají stále bydlení a ve výjimečných případech jsou děti v rodinách

vystaveny násilí. Sami rodiče většinou nevyrůstali ve stabilních rodinách, mají dost problémů sami se sebou a nejsou schopni o děti se postarat. Pokud je zdravý vývoj dítěte vážně ohrožen, zpravidla se musí dítě z rodiny odebrat. V první řadě je kontaktována širší rodina, a pokud si nikdo z ní vzít dítě nemůže, umístí se dítě do náhradního rodinného prostředí. Poruchy rodičovství se vyskytují především tam, kde se rodiče nejsou schopni starat, protože nemohou, nechtějí nebo neumějí. Jde o tři rozdílné faktory, které je nutné vnímat ve vzájemné kontinuitě. Faktor **nemůže**, představuje neschopnost rodiče zajistit bydlení, domácnost, někdy rodič není schopen se postarat zdravotně či mentálně. Faktor **neumí**, vychází z osobnosti rodičů, kdy je například snížena jejich mentální složka jejich osobnosti. Faktor **nechce** je považován za nejzávažnější. Rodiče nechtějí sladit svůj osobní život s potřebami dítěte a dlouhodobě úmyslně dítě zanedbávají. Poslední faktor je považován za nejzávažnější, neboť rodiče nemají zájem své chování změnit ani při zajištění odborné pomoci. Pro tyto děti se jeví umístění do náhradní rodinné péče jako nejlepší řešení (Sychrová, 2015).

1.3 Rodičovství

Pro vývoj každého člověka je nejdůležitější jeho vzájemný vztah s rodiči. Rodičovství má za úkol plnit roli bezpečnou, pečující, milující, ochrannou a podpůrnou. Pro dítě jsou rodiče zpravidla prvními dospělými osobami, se kterými dochází k interakci emocí a k vzájemnému kontaktu (Matoušek, 2014).

Každý autor se však na rodičovství dívá z jiného pohledu. Šulová pojímá vztah dítěte a rodiče jako vztah vzájemných vazeb mezi pečujícími osobami a dítětem a dělí rodičovství na dvě formy a to: biologické a psychosociální. Dává důraz na vztah mezi rodičem a dítětem. Pokud je dítě svěřeno do pěstounské péče, Šulová považuje za důležité, aby dítě a pěstouni v první fázi navázali blízký vztah a vzájemně ho postupně prohlubovali a udržovali (Šulová, 1995). Matoušek zdůrazňuje důležitost socializační úlohy rodiny, neboť rodina, do které se dítě narodí nebo je do ní přijato, je prvním vztahovým vzorem, které u dítěte formuluje žebříček hodnot a dává mu obraz o vztazích mezi lidmi (Matoušek, 1997). Matějček se domnívá, že nejdůležitější rodičovskou úlohou je zajistit potřeby dítěte. Matějček tolik neklade důraz na formální znaky rodiny a dospěl k názoru, že nejdůležitější pro vývoj dítěte je zajištění přijímajícího citově vřelého a stabilního rodinného prostředí (Matějček, 1994).

Pro úspěšný předpoklad dobře fungujícího pěstounství jsou důležité rodičovské schopnosti, které řádně podporují fyzický, psychický a sociální vývoj dítěte. Mezi základní rodičovské předpoklady se počítají správná péče o zdraví dítěte, zajištění jeho potřeb, schopnost detekovat problémy a s dítětem otevřeně komunikovat a v nutném případě vyhledat odbornou pomoc. Důležité je také umění projevit emoce a city a schopnost zvládat náročné situace a dobře jimi dítě provázet (Pazlarová, 2016).

Rodičovství biologické

Biologické rodičovství je rodičovství, kdy základem je biologická, genetická výbava, která byla předána rodiči dítěti. Genetické rodičovství předpokládá blízký vztah rodičů a dítěte, není však vždy jeho zárukou. I náhradní rodiče mohou dítě dobře přijmout a splnit pro něj dobře otcovskou i mateřskou roli a plně zajistit jeho citové a vývojové potřeby. Obecně se někdy předpokládá, že náhradní rodičovství nemůže dítěti naplnit jeho hlubší potřeby. Toto tvrzení je někdy pro náhradní rodiče těžké přijmout. Biologičtí rodiče předali dítěti genetickou výbavu, která vždy bude základní součástí jeho osobnosti. Často bývá pro náhradní rodiče těžké vyrovnat se se skutečností, že dítě má svoji biologickou rodinu (Sychrová, 2015).

Rodičovství psychologické

Základním předpokladem být dobrým rodičem je vnitřní přijetí dítěte, jako člověka se svými kvalitami i nedostatky. Kvalitní rodiče se plnohodnotně věnují vývoji dítěte (Očenášková, 2013). V rámci procesu náhradní rodinné péče je dítě nejprve ovlivněno biologickými rodiči, ať už krátkodobě nebo dlouhodobě, poté přechází k náhradním rodičům, kde dochází k postupné adaptaci a vzniká psychologický vztah rodič – dítě. V rané fázi dětství je pro dítě důležité, aby bylo láskyplně rodiči vnímáno a přijato (Sychrová, 2015).

2 PĚSTOUNSKÁ RODINA

V následující kapitole se zabývám pojmem a vztahy v pěstounské rodině jako formě náhradní rodinné péče. V kapitole se dále zabývám vztahy mezi rodiči a dětmi, rodinnými konstelacemi a vztahy mezi sourozenci.

I přes zkvalitnění sítě poradenských služeb pro pomoc rodině v našem společenství budou existovat vždy děti, které nebudou vyrůstat ve své biologické rodině, a to už z různých důvodů. Biologičtí rodiče se buď o své děti nechtějí starat, nebo to neumí, anebo to nechtějí. V takovýchto případech přijde na řadu stát, který nabízí mnoho druhů řešení, jak se dá pomoci těmto dětem. Jedná se o ústavní péči v dětských domovech nebo v dětských centrech. Pak také o náhradní rodinnou péči v pěstounských rodinách nebo také nová rodina pro osvojené dítě. (Vyskočil, 2014) V současnosti už mnoho studií prokázalo, že náhradní rodinná péče dokáže naplnit potřeby dítěte mnohem lépe než péče ústavní, kdypak děti mnohem častěji trpí na psychiku či poruchu tzv. attachmentu. Uznávaný anglický psychiatr J. Bowlby se zabýval myšlenkou na citový vztah mezi matkou a dítětem již v roce 1951. V dílech Bowlbyho se vyskytují výsledky z jeho dosavadního zkoumání. Úsudky, které Bowlby dedukuje z jeho i z cizích výzkumů lze shrnout takto: *„Dítě v útlém věku má být vychováváno v ovzduší citové vřelosti a má být připoutáno k matce (nebo k náhradní mateřské osobě) intimním a trvalým citovým svazkem, který je pro oba zdrojem uspokojení a radosti. Situace, v níž dítě strádá nedostatkem takového citového pouta, vede k řadě poruch duševního zdraví, které podle stupně a trvalosti takové deprivace jsou různé těžké a popřípadě nenapravitelné.“* (Bowlby in Langmeier, Matějček 2011). V České republice jsou proslulými autory J. Langmeier a Z. Matějček, kteří se zabývají psychickou deprivací ve stejnojmenném díle. Příjemnou zprávou je, že ohrožené děti se mnohem častěji dostávají do pěstounské péče a nezůstávají v ústavní péči, která je již na ústupu (Dvořáčková a kol., 2015).

2.1 Význam rodiny pro zdravý vývoj dítěte

Pro správnou výchovu dítěte je prostředí rodiny bezprostředně tím nejdůležitějším. Ať už biologická nebo ta náhradní rodina (pěstounská) vykresluje důležité sociální a také edukační prostředí pro správný vývoj a rozvoj dítěte a participuje se na uspokojení potřeb všech členů (Sobotková, 2012). Dětský psycholog Matějček (1994) ve své knize uvádí, že jestli pak se má dítě dobře vyvíjet jak po psychické, ale i charakterové stránce v dobrou

osobnost, je nezbytné, aby vyrůstalo v takovém prostředí, jenž je stálé, citově přirozené, vřelé.

Rodina, která funguje, dokáže dítěti zajistit primární potřeby, nejedná se však jen o biologické potřeby (např. hygiena, strava), ale jde především o potřeby psychické.

Matějček (2005) je shrnul do 5 kategorií:

- **Potřeba stimulace** – pro dítě je důležité, aby bylo podněcované, motivované v oblasti smyslového vnímání. Vrozeným zdrojem smyslového stimulace je tělesný, řečový a zrakový kontakt s dítětem.
- **Potřeba lásky** – pocit bezpečí, jde o potřebu stálého a kladného vztahu k mateřské osobě, kdy se nemusí jednat o biologickou matku. Poté je také důležitá potřeba opětovaného vztahu k jiným členům rodiny a časem také vztahu k ostatním vrstevníkům.
- **Potřeba identity** – pro dítě je nezbytné, aby vědělo o svém tzv. „já“, kdy si vytváří nějaké sebevědomí, svou vlastní identitu a chce také někam patřit.
- **Potřeba smysluplného světa** – smysluplný svět si vyžaduje skoro každé dítě, jedná se hlavně o stálost věcného a sociálního prostředí, jenž se dítě snaží poznávat a orientovat se v něm.
- **Potřeba životní perspektivy** – ta je pro dítě důležitá z důvodu otevřené budoucnosti a naděje, že jde jeho život tzv. „dopředu“. Budoucnost, která je zavřený značí pocit zoufalství a nicoty (Matějček, 2005).

V této části bakalářské práce se zabývám popisováním potřeb dítěte a významem rodiny z toho důvodu, že právě tyto potřeby dokáže naplňovat i pěstounská rodina, v současnosti s podporou právě sociálního pracovníka nejen rodina biologická. Hodnota rodiny je pro každé dítě v jeho vývoji nesmírně důležitá nejenom v plnění potřeb, ale také v průběhu socializace. Nejen seznamování se s kulturním prostředím, osvojování si způsobů chování a společenských norem, ale i následující se přizpůsobení se společenskému životu je celoživotním procesem. Socializace je procesem, který je obdobím již od narození a děje se zejména nápodobou, odměnou a sankcemi, ale také ztotožněním se. (Nakonečný, 2009) ve své knize uvádí, že rodina je základním mikroprostředím, které dává dítěti v průběhu života sociálního učení hodnotové vzorce a vzorce chování. Dětem je díky těmto schémátům umožněna jak sociální interakce, tak snadnější navazování kladnějších

sociálních vztahů s dalšími členy v rodině, ale také s jinými lidmi nejen v této primární skupině. Rodina také vytyčuje status dítěte. Pomocí rodiny si děti uvědomují, jaké mají místo a také svou roli, kterou zaujímají ve společnosti (Vágnerová, 2012).

Rodina má značný vliv i na samotné vytváření osobnosti daného dítěte. Může jít jak o sebepojetí, tak o sebehodnocení vlastního „já“, ale i o předání různorodých vzorců chování. Rodina ovlivňuje mnoho věcí. Dítě díky rodině získá nějaké dovednosti a návyky. Rodina má značný vliv na tom, jakým způsobem vytváří základ osobnosti jejich dětí a také na tom, že to má dlouhodobé důsledky na jejich vývoji. Jestliže pak nejsou tyto základní potřeby dobře uspokojovány už v časném dětství, může u dítěte dojít k psychickému nedostatku, jehož důsledkem může být ztráta citové vazby a oslabená identita. Tohle všechno může zapříčinit dlouhodobé následky celého vývoje u dítěte. U lidí, u kterých již v mládí došlo k nějakému citovému strádání, může v dospělosti nastat problém s vlastním sebehodnocením a také problémy v mezilidských vztazích. Lidé, kteří měli takového problémy, mají v dospělosti problém být zodpovědní a spolehliví a mnohdy nebývají spokojeni ani s vlastním životem (Kohoutek, 2009).

2.2 V kontextu náhradní výchovné péče

Když se vlastní rodina dítěte z různých důvodů nemůže o dítě postarat, je nutné zajistit náhradní výchovnou péči o dítě. Co to je náhradní výchovná péče? Jde o: „všechny formy náhrady rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí, tj. kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, ústavy sociální péče, pečovatelské rodiny (jimiž jsou i „rodiny“ pečovatelek v SOS dětských vesničkách), osvojitelské rodiny, svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodičů (obvykle prarodičů nebo jiných příbuzných) a poručenství.“ (Matoušek, 2003)

Existují dvě formy náhradní péče. Jde o formu ústavní péče a náhradní rodinné péče. Ústavní výchova zahrnuje svěřování dětí do ústavní výchovy (jako jsou dětské domovy, výchovné ústavy, dětská centra, atd.). Tato práce však nezahrnuje tuto formu alternativního vzdělávání, takže není třeba ji podrobněji rozebírat. V náhradní rodinné péči je dítě svěřeno do péče fyzické osoby (tj. péče jiné osoby, péče o osvojitele, pěstounské péče nebo opatrovnické péče). (Bubleová a kol., 2011)

Náhradní rodinou péči lze v literatuře definovat takto: „Náhradní rodinná péče je souhrnné označení pro všechny typy nekolektivní péče o dítě, o které se nemohou z různých důvodů postarat biologičtí rodiče.“ (Klimeš, 2002) Pokud jde o adopci a různé druhy pěstounské

péče. Česká republika však zavedla i další dvě alternativní formy rodinné péče, a to svěřeni dětí do péče jiným fyzickým osobám než jejich rodičům, a opatrovnictví. V kontextu je dobré tyto existující formy zmínit, ale v rámci tohoto příspěvku již není zcela žádoucí se jimi podrobněji zabývat, protože bakalářská práce se zaměřuje pouze na jednu z nich, a to pěstounskou péči (Klimeš, 2002). Děti jsou v naprosté většině případů vychovávány v místech, kde se o ně rodiče nemohou, nechtějí nebo nemohou postarat. Podle Matějčka se jedná o tzv. sociální sirotky. Tyto děti nejčastěji získávají náhradní domácí péči z porodnic, dětských domovů, diagnostických ústavů a dalších ústavů. Do nové rodiny však mohou přijít i děti, které nemohou vychovávat svou biologickou rodinou. Tyto děti mají jistě stejné potřeby, nároky a práva jako všechny ostatní děti. Je to právo na lásku, bezpečí, výchovu a vzdělání, zdravotní a sociální péči a mnoho dalších prostředí, která ovlivňují její zdravý psychosociální vývoj (Matějček, 2002).

2.3 Vztahové vazby v rodině

Citová vazba mezi rodičem a dítětem, označována anglickými termíny podle Vrtbovské „attachment“ zpočátku uznávali zakladatelé teorie vztahů, britský psychiatr a psycholog John Bowlby. Českým ekvivalentem slova „attachment“ je citové pouto. Na úrovni vývojové psychologie je exkluzivní o termíny, které vyjadřují citovou vazbu mezi dítětem a pečovatelem a zahrnují city vzájemného porozumění, přijetí a sdílení emocí a lásky (Vrtbovská, 2010). Novorozenec, narozený intuitivně vyhledává osobu, se kterou naváže bezpečné spojení. Obvykle jsou to rodiče, ale mohou to být i adoptivní rodiče, pěstouni nebo jiní pečovatelé. Proto se v prvním roce života dítěte naváže citový vztah s osobou, která je miminku nejbližší a zajistí mu přežití. Kromě vazby rodiče na dítě, zahrnuje také emoční schopnosti rodiče, aby dítě sympatizovalo s pocity dítěte a vnímalo své potřeby, má kontakt s rodiči nebo jinými lidmi osoba blízká zastupující systém ochrany péče o dítě. Takto si dítě vytváří pocit sebevědomí, které pak používá po celý život a tímto je mu položen stabilní základ (Brisch, 2012).

Pokud dítě vyrůstá v rodinném prostředí, které evokuje jeho štěstí a klid a mezi rodičem a dítětem vzniká bezpečí, pevné a bezpečné citové pouto. Naopak v rodinách, kde se rodiče ke svým dětem chovají s negativními emočními postoji a potřebami, dítě není uspokojeno a přirozené omezovací potřeby dítěte nebudou vůbec uspokojeny. Případně můžou být naplněny strachem, popíráním nebo nenávistí k sobě i druhým. Dítě, které nemělo citové pouto s rodičem, má jiné vzpomínky než dítě, které bylo chtěné, vychovávané v lásce.

Začínající náhradní rodiče automaticky očekávají od dítěte, že dítě, které budou mít v péči, hned čeká po určitém přijetí, že jím budou lásku opětovat a zároveň budou šťastné. Proto je vhodné a důležité, aby náhradní rodiče porozuměli adoptovaným dětem, jejich životu, který mají za sebou a všemu čím si prošli. Podle Vrtbovské by se náhradní rodiče prvně měli naučit, jak k adoptovaným dětem přistupovat, pak pro ně bude lehčí adoptované dítě do rodiny zapojit (Vrtbovská, 2010). Některé pěstounské děti mají potíže s navazováním blízkých citových vztahů. Mohou být skeptičtí nebo zpochybňovat autoritu. Děti, které vyrůstají v rodinách, které nepostrádají citový vztah, bývají odolnější, lépe zvládají stres a mají větší důvěru k lidem. Mívají lepší sebevědomí, snáze překonávají běžné obavy a jsou svobodnější. Péče a rozvíjení mezilidských vztahů je základním klíčem ke spokojenému životu.

Poruchy detence jsou podle Pazlarové rizikovým faktorem úspěchu náhradní rodinné péče. Starší děti v pěstounské péči často trpí více poruchami vazby než mladší děti v důsledku různých traumat. Je to kvůli jejich delší životní historii, která jim ztěžuje soužití s novou rodinou.

Vztah mezi rodiči a dětmi

Podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Rodiče a děti mají vůči sobě práva a povinnosti vyplývající z narození dítěte a končící jeho zletilostí. Povinností rodičů je obstarat dítěti materiální a duchovní blaho, zatímco povinností dítěte je postarat se o rodiče. Obvykle má pozitivní a obrannou stránku. Kvalita vztahů nesetrvává stejná, v průběhu času mohou nastat změny, zejména při přechodech mezi jednotlivými fázemi vývoje rodiny.

Vztahy považuje Sychrová za pedagogickou prioritu rodičů, bez které by nebylo možné se o dítě pořádně postarat. Vyzdvihuje, že vztah mezi rodiči a dětmi se nevytváří jen narozením, ale postupně se rozvíjí až do dospělosti, často i v průběhu života.

V rodinných vztazích přikládá důraz na pořádek, který dává dítěti pocit jistoty a bezpečí. Také zdůrazňuje, že díky rodinným vztahům se formuje vlastní identita dítěte. Rodinná identita podle Sychrové nevzniká náhodou, ale je to postupný vývoj, který zahrnuje kolektivní aktivity, zvyky, hodnoty a postoje každého člena (Sychrová, 2015).

Jednou z nejobvyklejších chyb ve výchově a při vytváření vztahů mezi rodiči a jejich dětmi je podle Matějčka nezohledňování individuálních potřeb, temperamentu a životní orientaci dítěte. Pro rodiče je velmi důležité svoje děti dobře poznat, zajímat se o jejich vlastnosti a

vcítit se do jejich životní role. Při výchově dítěte třeba respektovat a zohledňovat ho (Matějček, 2017).

Špaňhelová vnímá vztah rodičů a dětí jako velkou odpovědnost. Dítě citlivě vnímá odpovědnost rodiče a snaží se napodobovat jeho chování. Správná komunikace mezi rodiči a dětmi je podle něj důležitá pro utváření dobrých vztahů mezi jednotlivými členy rodiny, zejména proto, že se tím prohlubuje vztah mezi rodiči a dětmi a jsou nasměrováni na správnou cestu. Otevřenost nezbytná pro kvalitní komunikaci dává dítěti možnost mluvit o čemkoli a zároveň umožňuje dítěti se na cokoli zeptat (Špaňhelová, 2009). Komunikace mezi rodiči a dospívajícími je obzvláště náročná v období dospívání. V tomto období je charakteristické hledání vlastní identity a sociálního postavení dítěte. Adolescenti nejsou podle svojí relativnosti dobrými komunikačními partnery, na druhé straně dospělí často tímto projevem nerozumí a snaží se využít svoji autoritu. Toto je období, jež se považuje za zkoušku navázaných vztahů.

Vztah mezi sourozenci a sourozenecké konstelace

Sourozenecký vztah je specifický, nezasloužíme si ho, nemůžeme si vybrat, osud je nám přidělený. Je to jeden z nejbližších vztahů, i když nebývá v popředí zájmu veřejnosti a příliš se o něm nemluví. Začíná se narozením a končí smrtí aspoň jednoho ze sourozenců. Tvoří ho osoby stejného anebo opačného pohlaví a nemůže ho rozvést jako manželství. Někdy však stačí, že se rodiče při rozvodu dohodnou a cesty sourozenců se najednou rozejdou. I když na sourozence nedokážeme zapůsobit, toto může být nejsilnější a jediné pouto, které dokážeme udržet (Novák, 2017).

Vztahy mezi sourozenci mají rozhodující moc na emocionální vývoj a rovnocennost sourozenců. Sourozenecké pouta jsou hodně důležité zejména pro děti v pěstounské rodině a často jsou jediným biologickým poutem, které po dětech zůstalo, díky čemu mají pocit, že neztratily kořeny a jsou propojení se svými rodinami. Spojení s předešlým životem jim pomáhá se líp přizpůsobit na nové prostředí a slouží i jako zdroj trvanlivosti a síly. Umístění sourozenců do náhradní rodiny vede podle odborníků k větší citové pevnosti adoptovaných dětí, menšímu výskytu výchovných otázek a v neposlední řadě k větší úspěšnosti v náhradní rodině (Green Baldino, 2009).

Osobnost každého dítěte je formována genetickými a taky environmentálními vlivy, konkrétně způsobem jakým bylo vychovávané. Ovlivňuje ho posloupnost sourozenců, takže rodiče přistupují k výchově nejmladšího rozdílně, protože ještě nemají zkušenosti s

řešením problémů, jinak k výchově přistupují rodiče, kteří už zkušenosti mají. Podle psychologických zjištění je sourozenecká konstelace ovlivněná nejen pohlavím dítěte, jako i postavením dalších sourozenců. U mladších dětí je na této úrovni uspět o něco obtížnější. V mnoha rodinách je dům již obsazený a okolnostmi jsou nuceny najít si vlastní místo, věnovat se jiné oblasti, která může být rodinou považována za méně pozoruhodnou. Malé děti se zdráhají srovnávat se svými staršími sourozenci, protože věří, že srovnání nemůže být nikdy oprávněné. Role staršího dítěte je bližší mužskému chování, které lze jasněji zpozorovat u mužů, ale existují určité náznaky, kde se starší žena nachází. Konstelace jsou mezi sourozenci mnohem více ovlivněné věkovým rozdílem mezi nimi, kde tendence vzájemného soupeření klesá měsíc co měsíc přes pětiletý rozdíl. Vztahy velmi ovlivňuje i ztráta jednoho z rodičů. Nejstarší děti často přebírají aspoň část rodičovské role a jsou tak oddělené od ostatních sourozenců a rozdíly se potom prohlubují (Novák, 2007).

3 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE A JEJÍ FORMY

Jak již jsem se dříve zmínila, rodina je pro dítě nenahraditelnou jednotkou, která formuje jeho osobnostní vývoj a určuje jeho identitu v dospělosti. Je místem, kde si dítě osvojuje vztahové vzorce, vztah k sobě a způsob komunikace s druhými lidmi. Lze říci, že to jak je dítě přijímáno v rodině jej ovlivní na celý život (Kraus, 2014). Někdy se stane, že někteří rodiče ani širší rodina nejsou schopni z různých důvodů zajistit zdravý vývoj dítěte a dokonce jej ohrožují. Pokud se nepodaří situaci v rodině stabilizovat, je nutné hledat pro dítě jiné prostředí. Zákon 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, který systém náhradní rodinné péče upravuje, zahrnuje:

- obnovu narušených funkcí rodiny
- ochranu práv dítěte
- ochranu oprávněných zájmů dítěte
- zajištění náhradního rodinného prostředí pro dítě, které z různých důvodů nemůže setrvat ve vlastní rodině.

Zákon o sociálně právní ochraně dětí se zabývá především základními právy a zájmy dětí, podporou rodičů při výkonu jejich rodičovské odpovědnosti, poruchami funkce rodiny a pomocí při jejich odstraňování (Zákon č. 359/1999).

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, upravuje situaci kdy, „nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka. Rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte.“

Matějček je názoru, že náhradní rodinná péče „je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními rodiči“ v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.“(Matějček, 1999)

V současném pojetí je úkolem pěstounské péče zabezpečit pro dítě ať už dlouhodobě či krátkodobě zajistit pro dítě stabilní a přijímající výchovné prostředí, které by mělo zabezpečit jeho zdravý vývoj. Pěstounům a dítěti v jejich péči je rovněž zajištěna možnost doprovodu a psychologické pomoci organizacemi, které proto mají podmínky a jsou dobře proškoleny (Sychrová, 2014). V situaci, kdy se dítě ocitne bez dostatečné péče, řeší situaci stát. Zájmem dítěte je, aby situace byla řešena co nejrychleji, s ohledem na psychiku dítěte a to bylo, co nejdříve umístěno do bezpečného prostředí. V současné době

je rovněž kladen důraz na práci s původní rodinou, které je zajištěna státem odborná pomoc a podpora kontaktů s dítětem se směřováním k tomu, aby se dítě do rodiny mohlo vrátit. Lze říci, že pokud je prostředí v rodině, ve které dítě žije je narušeno tak, že ohrožuje zdravý vývoj dítěte, je dítěti státem zajištěna náhradní výchova. Soud následně zkoumá jaká forma péče je pro dítě nejlepší, kdy v současné době je doporučováno umístění dítěte do náhradní rodinné péče (BUBLEOVÁ, V., FRANTÍKOVÁ, J., VYSKOČIL, F., VÁVROVÁ, A., POKORNÁ, P. Z, 2014).

Náhradní rodinnou péči zajišťuje v České republice Ministerstvo práce a sociálních věcí. Rozlišujeme tři druhy péče jiné fyzické osoby:

- **pěstounská péče** – může být dlouhodobá pěstounská péče a pěstounská péče na přechodnou dobu
- **poručenská péče** – poručníkem bývá pěstoun nebo třetí osoba, které je dítě svěřeno do péče, a to v případech, kdy rodiče jsou zbaveni rodičovských práv nebo, jsou nesvéprávní nebo zemřeli. Poručník musí své povinnosti plnit řádným způsobem a o jmění dítěte musí pečovat s péčí řádného hospodáře. Pravidelně, tj. jednou ročně podává soudu zprávu o stavu dítěte a jeho jmění. Poručník má nárok na hmotné zabezpečení stejně jako pěstoun.
- **svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče** – děti bývají do péče svěřeny převážně prarodičům nebo jiným příbuzným, v případech, kdy nejsou rodiče schopni o dítě řádně pečovat. Soud rodičům stanoví výši výživného, které jsou povinni rodiče platit třetí osobě. Rozsah práv a povinností rodičů a třetích osob upraví soud.

Při svém rozhodování o formě péče soud přihlíží především v zájmu a blahu dítěte (Očenášková, 2013).

Osvojení – osvojením dítě získává práva a povinnosti biologického dítěte. Osvojení je definováno občanským zákoníkem. Přijetím nového občanského zákoníku v roce 2014 navíc dochází k posílení ochrany dítěte v celém procesu.

Tabulka č. 1 Statistika náhradní rodinné péče v Jihomoravském kraji ke dni 30. 06. 2021

Rok	Počet žádostí o NRP	Žádosti o osvojení	Žádosti o pěstounskou péči	Žádosti o PPPD	Počet dětí umístěných do NRP	Osvojení	Pěstounské péče
2011	98	58	37	3	38	22	16
2012	106	60	35	11	39	31	8
2013	180	72	50	58	56	31	25
2014	184	50	48	86	29	15	14
2015	147	71	44	32	49	25	24
2016	102	56	29	17	54	26	28
2017	127	53	51	23	44	24	20
2018	98	56	28	14	45	17	28
2019	99	51	32	16	42	21	21
2020	107	68	31	8	51	20	31
30. 6. 2021	53	40	12	1	18	6	12

Zdroj: *Statistika náhradní rodinné péče v Jihomoravském kraji*

3.1 Pěstounská péče

Pěstounská péče je institut, který stát zajišťuje z důvodu, aby zajistil náhradní rodinné prostředí pro děti, které rodiče nejsou schopni vychovávat a zajistit jim vlastní stabilní rodinné prostředí (Očenášková, 2013).

Občanský zákoník stanovuje podmínky, kdy je možné umístit dítě do pěstounské péče. Osoba, které může být dítě svěřeno do pěstounské péče, musí mít trvalý pobyt na území ČR, musí být schopna zajistit dítěti kvalitní péči, musí se svěřením dítěte do své péče souhlasit. O svěřením dětí do PP rozhoduje soud a rovněž na základě jeho rozhodnutí může být pěstounská péče předčasně ukončena. Rodič, jako zákonný zástupce, je účastníkem soudního řízení, ale se svěřením dítěte do pěstounské péče nemusí souhlasit. Do pěstounství může být dítě svěřeno, jak jednotlivci, tak i do společné péče manželům. Pěstoun je povinen o dítě osobně a řádně pečovat, není však zákonným zástupcem dítěte a nemá vyživovací povinnost. Dílčí práva a povinnosti pěstouna mohou být upraveny v individuálním rozsudku soudu. Pěstoun je oprávněn dítě zastupovat v běžných

záležitostech, o závažných věcech je nutný souhlas zákonných zástupců. Pěstounská péče je pojímána jako dočasná forma rodinné péče a je kladen důraz na kontakt s biologickou rodinou a na její sanaci, aby se do ní dítě mohlo vrátit (Sychrová, 2015).

Pěstounské péče rozlišujeme několik typů:

Příbuzenská pěstounská péče – dítě může být svěřeno do pěstounské péče někomu z blízkých nebo příbuzných osob (nejčastěji prarodičům). Dítě tak není úplně vytrženo z rodinného prostředí a příbuzenské vazby zůstávají zachovány. Pěstouni blízcí nebo příbuzní dítěte neprocházejí systémem odborné přípravy krajského úřadu a jeho posouzením. Soud při rozhodování přihlíží ke stanovisku sociální pracovnice, které prošetřila poměry v rodinném prostředí.

Dlouhodobá pěstounská péče – je typem pěstounské péče, kdy pěstouni nemají k dítěti příbuzenský poměr. Pěstouni procházejí náročným procesem přípravy a odborným posouzením, aby mohli přijmout dítě cizí (Očenášková, 2013).

3.2 Motivace k pěstounské péči

U osvojitelů je primárním motivem touha po dítěti a vlastním rodičovství. Osvojitelé tak často chtějí naplnit svoje rodičovské potřeby a domnívají se, že osvojené dítě je naplní a budou dobrými rodiči. U pěstounů však bývá jejich zájem odlišný. Většina pěstounů již svoje děti má, někdy se domnívá, že má výborné rodičovské kompetence, které chce dále využít a předávat. Někteří z pěstounů mají potřebu do své rodiny pozvat další členy, někdy jejich děti odrostly, někdy chtějí svou rodinu doplnit. Existuje také skupina pěstounů, kteří jsou schopni přijmout např. postižené dítě či větší sourozeneckou skupinu. Cílem přípravy a s ní spojených psychologických vyšetření pěstounů je odhalit skutečné motivy a předejít například tomu, aby přijaté dítě bylo jimi poškozeno (Sychrová, 2015).

Matějček se domnívá, že každá forma náhradní rodinné péče má být především v zájmu dítěte. Zájem náhradních rodičů je až na druhém místě. Je důležité, aby psychika svěřeného dítěte byla v souladu s rodinným prostředím, do kterého bude přijato. Vzít si dítě do pěstounské péče je velmi závažné rozhodnutí, které je třeba zvážit, aby byly naplňovány potřeby dětí i pěstounů (Matějček, 2000). Při iniciaci žádostí o pěstounskou péči častěji dominují ženy, kdy se někdy stává, že muži souhlasí bez vlastního motivu a situace mezi partnery není dobře vykomunikována. V přípravě je nutné podpořit i motivaci partnera pěstounky, aby se nestalo to, že pěstounka bude na výchovu přijatého dítěte sama anebo se závažně naruší partnerský vztah pěstounů.

Zezulová dospěla k názoru, že ženy častěji přijímají rozhodnutí požádat si o převzetí dítěte do pěstounské péče a muži se někdy pouze pasivně k žádosti připojí. Mělo by se však jednat o rozhodnutí obou partnerů (Zezulová, 2012).

3.3 Proces zprostředkování

Proces zprostředkování náhradní rodinné péče je upraven zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí a konkrétní postup je popsán v pokynech MPSV 7/2009 a 8/2009. V České republice zajišťují zprostředkování pěstounské péče krajské úřady (Zákon č. 359/1999).

Proces zprostředkování náhradní rodinné péče zahrnuje:

- vyhledávání dětí, které potřebují zajistit výchovu v náhradním rodinném prostředí
- vyhledávání osob, které jsou vhodné a mají zájem stát se pěstouny
- odbornou přípravu pěstounů
- nalezení vhodné osoby pro konkrétní dítě a zajištění osobního setkání žadatele s dítětem

Proces zprostředkování se nevztahuje na příbuzné a blízké osoby dítěte. V takových případech podává návrh na svěření do pěstounské péče k příslušnému soudu přímo žadatel (Zákon č. 359/1999).

Proces zprostředkování začíná tím, že žadatel podá žádost u obce s rozšířenou působností v místě jeho trvalého pobytu. Žádost je oprávněna podat pouze osoba, která je občan ČR a má na území ČR trvalý pobyt. Žadatel musí doložit doklad o státním občanství, výpis z rejstříku trestů, lékařskou zprávu o jeho zdravotním stavu a popis svých sociálních a ekonomických poměrů. Skutečnost zda žadatel je schopen zajistit pro dítě vhodné podmínky zjišťuje orgán sociálně právní ochrany. Žadatel je povinen písemně souhlasit s účastí na přípravě k přijetí dítěte do rodiny. Obecní úřad s rozšířenou působností na základě zjištěných skutečností sdělí své stanovisko krajskému úřadu a společně s ním mu zašle veškerou dokumentaci. Krajský úřad potom zajistí odbornou přípravu pro žadatele a zařadí je do evidence osob vhodných stát se pěstouny. Obecní úřad obce s rozšířenou působností rovněž zasílá krajskému úřadu základní dokumenty ze spisové dokumentace o dětech, které potřebují zajistit náhradní rodinnou péči. Pro tyto děti krajský úřad vyhledává vhodné pěstouny z evidence téhož krajského úřadu (Pazlarová, 2016).

Proces svěřením do pěstounské péče musí být vždy v zájmu dítěte. Je důležité zmínit, že je vyhledávána vhodná rodina pro dítě a ne dítě pro rodinu. Při rozhodování o svěřením dítěte do pěstounské péče příslušným pěstounům je třeba vždy mít na zřeteli, že se často jedná o dítě se zdravotním, mentálním a sociálním zatížením.

3.4 Dávky pěstounské péče

Od 1. 1. 2013 se dávkami pěstounské péče zabývá zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, v platném znění. Dávky pěstounské péče jsou:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při pěstounské péči (nová dávka od 1. 1. 2022), (Zákon č.359/1999)

Od 1. 1. 2022 se změnil zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, v platném znění a také byl novelizován zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, v platném znění. Těmito zákony se mění příspěvek na úhradu potřeb dítěte a odměna pěstouna.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – jde o měsíční dávku, na kterou má nově nárok nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do péče třetí osoby nebo do péče jiné fyzické osoby než rodiče, např. dítě je svěřeno do péče babičce, která není pěstounem. Na výplatu příspěvku má nárok dítě i po dosažení zletilosti, pokud studuje a žije ve společné domácnosti s fyzickou osobou, které bylo v době nezletilosti svěřeno. Dítěti, které je poživitelem sirotčího důchodu z důchodového pojištění náleží příspěvek ve výši rozdílu mezi důchodem a příspěvkem na úhradu potřeb. Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte za kalendářní měsíc činí:

- dítě do 6 let – 4950,- Kč,
- dítě od 6 do 12 let – 6105,- Kč,
- dítě od 12 do 18 let – 6985,- Kč,
- dítě od 18 do 26 let – 7260,- Kč. (Zákon č. 200/2017Sb.)

Jde – li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby, je příspěvek navýšen dle stupně závislosti, věková hranice zůstává stejná.

Odměna pěstouna – nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující, která poskytuje dítěti zprostředkovanou pěstounskou péči, a osoba v evidenci. Nárok na odměnu pěstouna má pečující osoba i po té, pokud dítě dosáhlo zletilosti a nemá nárok na úhradu potřeb dítěte jen proto, že pobírá důchod z důchodového pojištění, jehož výše je stejná nebo vyšší než tento příspěvek.

Tabulka č. 2: Odměna pěstouna od 1. 1. 2022

Od 1. 1. 2022 *minimální mzda	Dlouhodobí pěstouni					
	1 dítě	1 dítě ve stupni závislosti I	2 děti	3 děti	1 dítě ve stupni závislosti II až IV	Za každé další dítě
Zprostředkovaná pěstounská péče						+ 0,5 x MM*
Odměna pěstouna navázaná na koeficient MM*	1,0 x MM*	1,2 x MM*	1,5 x MM*	2,0 x MM*	2,0 x MM*	+ 0,7 x MM* (ve stupni závislosti III nebo IV)

Od 1. 1. 2022 *minimální mzda	Pěstouni na přechodnou dobu			
	žádné nebo 1 dítě	1 dítě ve stupni závislosti I	1 dítě ve stupni závislosti II až IV	Za každé další dítě
Zprostředkovaná pěstounská péče				+ 0,3 x MM*
Odměna pěstouna navázaná na koeficient MM*	1,8 x MM*	2,0 x MM*	2,2 x MM*	+ 0,5 x MM* (ve stupni závislosti III nebo IV)

Výše odměny pěstouna se odvíjí od minimální mzdy, od počtu dětí a jejich věku a jejich zdravotního stavu. Na odměnu pěstouna se vztahují zákony o veřejném zdravotním pojištění, sociálním pojištění a dani z příjmu. Pěstoun může být i zaměstnaný, musí počítat s tím, že bude muset podat daňové přiznání z obou příjmů.

Příspěvek při převzetí dítěte – je dávkou, na kterou má nárok pěstoun, který převezme dítě do dlouhodobé péče a nově také pěstoun, který převezme dítě do péče na přechodnou dobu. Výše příspěvku činí:

- dítě do 6 let – 8000,- Kč,
- dítě od 6 do 12 let – 9000,-Kč,
- dítě od 12 do 18 let – 10 000,-Kč.

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla – na výplatu příspěvku na motorové vozidlo mají nárok pěstouni, kteří mají v pěstounské péči minimálně 3 děti,

včetně zletilých nezaopatřených. Výše příspěvku je 70% z ceny vozidla, maximálně však 100 000,-. Vozidlo nesmí pěstoun používat na podnikatelské účely.

Příspěvek při pěstounské péči – nově mají nárok i pěstouni, kteří mají dítě v příbuzenské pěstounské péči nebo si dítě sami vybrali. Výše dávky je závislá na výši životního minima, na počtu svěřených dětí a na zdravotním stavu dětí.

3.5 Předpoklady úspěšnosti pěstounské péče

Dítě, které je přijato do pěstounské rodiny, je ovlivněno svojí genetikou, ale i svými zážitky a zkušenostmi z původní rodiny. Nejdůležitějším úkolem pěstounů je to, aby se dítě v rodině cítilo dobře, bylo všemi jejími členy přijato, což by mu mělo pomoci zmírnit případná prožitá traumata a zpracování pocitu ztráty. Je důležité, aby se dítě cítilo v rodině v bezpečí a získalo k členům rodiny citovou vazbu. Dítě má možnost se v pěstounské rodině zklidnit, nabýt pocitu sebehodnoty a jistoty. Je důležité, aby mezi pěstouny a dítětem vznikla vzájemná symbióza. Z poznatků z dětské psychologie víme, že pravděpodobnost úspěšnosti pěstounské péče souvisí s teorií uspokojování vrozených potřeb a ovlivňují je následující faktory:

- vzájemný první pocit pěstounů i dítěte – mají – li ze sebe pěstouni i dítě na počátku dobrý pocit, je pravděpodobnější, že dítě bude v rodině lépe přijato a citová úskalí budou lépe zdolána,
- věk dítěte – čím mladší dítě je přijato do rodiny, tím je větší pravděpodobnost, že se do ní lépe začlení,
- kladné citové vazby a touha dítěte patřit do rodiny,
- empatie a schopnost pěstounů naplnit potřeby dítěte – je důležité, aby pěstouni měli k dítěti citlivý přístup, snažili se naplnit jeho potřeby a zároveň dokázali vymezit pevné hranice,
- absence závažných výchovných problémů dítěte,
- kvalitní odborná příprava pěstounů – pokud je příprava pěstounů kvalitní, je pravděpodobnější, že pěstouni si poradí s krizovými situacemi a budou vědět kam se obrátit (Matoušek, 2014).

Pěstoun je na příchod dítěte připravován v rámci odborné přípravy krajského úřadu. Pokud dítě převezme do péče je povinen do 30 dnů od převzetí uzavřít dohodu o výkonu

pěstounské péče s OSPOD nebo doprovázející organizací. Na základě této dohody je mu pak poskytováno průběžné odborné vzdělávání a případně odborná psychologická nebo jiná pomoc.

3.6 Ukončení pěstounské péče

Občanský zákoník upravuje pěstounskou péči, jako formu náhradní rodinné péče, jejíž doba je závislá na situaci v biologické rodině a taky na věku dítěte. Soud může umístit dítě do pěstounské péče na dobu, po kterou nejsou schopni rodiče jeho péči zajistit. Prokáže-li rodič soudu, že se mu podařilo jeho situaci vyřešit a ke stejnému stanovisku dospěje i opatrovník, může soud pěstounskou péči zrušit. Primárně soud zohledňuje zájmy dítěte. Soud rovněž zruší pěstounskou péči vždy, požádá-li o to pěstoun.

Podle § 970 Občanského zákoníku pěstounská péče končí dosažením zletilosti dítěte. Pokud však dítě podmínku závislosti splňuje, může mu to pokračovat mladší 26 let, pokud nežije ve společné domácnosti s osvojiteli. Důvodů pro ukončení pěstounské péče je mnoho, každý z nich má své vlastní charakteristiky a klade na dítě a pěstouna jiné nároky.

Ukončení pěstounské péče z důvodu dosažení zletilosti - pokud dítě dosáhne zletilosti, pěstounská péče automaticky končí a také končí vzájemná práva a povinnosti pěstounů a dětí. Jak budou vztahy mezi pěstouny a dětmi pokračovat záleží na vzájemné dohodě. Skončení pěstounské péče nemusí však pro dítě znamenat ztrátu domova. Pokud se podaří pěstounům s dětmi navázat silné citové vazby, zůstávají i nadále členy rodiny. Jako pro všechny mladé lidi, je stejně i pro děti z pěstounských rodin přechod do dospělosti náročným obdobím. Pokud vztahy s pěstouny zůstávají dobré, mají děti větší předpoklad, že tuto náročnou životní fázi dobře zvládnou.

Ukončení pěstounské péče rozhodnutím soudu – k předčasnému ukončení pěstounské péče může dojít z mnoha důvodů. O jejím ukončení musí vždy rozhodnout soud. Nejčastěji k tomu dochází na základě návrhu samotných pěstounů, kteří nezvládají výchovu dítěte. Návrh na ukončení pěstounské péče může podat také OSPOD, pokud má poznatky, že pěstounská péče je v rozporu se zájmy dítěte. Také zákonný zástupce jako účastník řízení může podat k soudu návrh na zrušení pěstounské péče, pokud se domnívá, že jeho poměry se stabilizovali na tolik, že je schopen o dítě se postarat. Dítě je účastníkem soudního řízení a má právo se k dané situaci vyjádřit. Pokud je pěstounská péče předčasně ukončena, bývá tato situace z psychologického hlediska spojená s pocity selhání jak pěstounů i samotného

dítěte. K ukončení pěstounské péče může dojít také z jiných objektivních důvodů, jako jsou například úmrtí dítěte nebo pěstounů.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VZTAHY V PĚSTOUNSKÝCH RODINÁCH NA HODONÍNSKU

Autorka si pro praktickou část vybrala metodu kvantitativně orientovaného výzkumu. Autorka umožňuje nahlédnout do rodinných vztahů v pěstounských rodinách v daném regionu. Téma v pěstounské péči je v posledních letech společensky poměrně diskutované téma. Nemá k dispozici však přímé názory jednotlivých členů pěstounských rodin. Díky počtu respondentů, které autorka ve svém výzkumu oslovila, zvolila metodu kvantitativního výzkumu provedeného formou dotazníkového šetření.

4.1 Výzkumné otázky

Na začátku výzkumu je nutné definovat výzkumný problém, ve kterém výzkumník popíše problém, kterým se chce zabývat. Výzkumný problém je základním prvkem, od něhož se odvíjí další postup realizace výzkumu. Výzkum může být prováděn formou oznamovacího nebo tázacího tvaru. Tázací forma pomáhá výzkumníkovi ujasnit si, co chce výzkumem zjistit a vede k vhodným způsobům řešení. Zjištěné informace jsou pak shrnuty do výsledku výzkumu, který je odpovědí na položenou otázku na začátku práce (Gavora, 2000).

V metodickém výzkumu se autorka zaměřuje na problematiku pěstounské péče a zabývá se vztahy, a to mezi pěstouny, jejich biologickými dětmi a dětmi přijatými. Autorka se zabývá subjektivními pocity a názory jednotlivých členů pěstounských rodin na Hodonínsku. Cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem jsou ovlivněni ti, kteří jsou součástí pěstounské rodiny. Otázky v dotazníku byly pokládány tak, aby výzkum naplnil svůj účel a bylo dosaženo cíle.

Výzkumné otázky byly dány takto:

- Co pro zletilé děti vyrůstající v pěstounské péči pěstounská rodina znamená?
- Jaké jsou sourozenecké vztahy v pěstounských rodinách?
- Udrží zletilé pěstounské děti dosud vyrůstající v pěstounských rodinách kontakt s biologickou rodinou?
- Přijali by děti (biologické a přijaté) v budoucnu dítě do pěstounské péče?

4.2 Technika sběru dat

Pro účely kvantitativního výzkumu byla použita metoda dotazování, které směřovalo k zjištění postojů a názorů jednotlivých skupin dotazovaných na své poznatky z pěstounské péče. Respondenti dostali dotazníky přímo osobně, kdy byly osloveny pěstounské rodiny v daném regionu. Výzkum probíhal od 20. 1. 2022 do 25. 2. 2022.

4.3 Dotazník

Dle Gavory je dotazník nejčastější výzkumnou metodou zjišťování širokého spektra postojů a názorů k určitému společenskému tématu. Vzhledem k velkému počtu odpovídajících je dotazník považován za hospodárnou výzkumnou metodu. Základním předpokladem efektivnímu zpracování je však přesné stanovení cíle a jeho úlohy ve vztahu ke zkoumanému tématu. Dotazník nemusí být nutně obsahovat jen jeden druh otázek, naopak, je-li použito se více typů dotazů, dochází k větší koncentraci respondentovy pozornosti (Gavora, 2000).

Dotazník obsahuje dvě části. V úvodní části se autorka představí a popíše respondentům, čím se její práce zabývá. Další část dotazníků byla koncipována pro skupinu účastníků a obsahovala otázky otevřené, polozavřené, uzavřené i škálové. Vzhledem k tomu, že autorka pracuje s citlivými daty, byli respondenti ujištěni o zásadě anonymity.

4.4 Hypotéza

Hypotéza je základním prvkem kvantitativního výzkumu, vznikají studiem odborné literatury zabývající se daným tématem a vyžadují schopnost zabývat se daným tématem do hloubky. Mohou vzniknout rovněž na zpracovaných osobních zkušenostech výzkumníka, jeho pozorováním a získaným náhledem. Získané teoretické vědomosti a praktické zkušenosti je ale třeba dále prozkoumat a zjištěnými výsledky výzkumu hypotézu potvrdit nebo vyvrátit. „Hypotézy tedy slouží k tomu, aby naše poznání prohloubily způsobem, že potvrzují či zpochybňují danou teorii a tím ji připravují k empirickému zkoumání.“(Gavora, 2000)

Hypotézy:

- Více než 60 % dotazovaných, kteří byli jako děti přijati do pěstounských rodin, se cítí být součástí rodiny pěstounů, do které byli přijati.
- Vztahy mezi biologickými dětmi a dětmi pěstounskými jsou vnímány jako složité.
- Více než 50 % dotazovaných zletilých dětí, kteří vyrůstají v pěstounské rodině, udržují kontakt s biologickými rodiči.
- Více než polovina dotazovaných, z řad pěstounů, pěstounských i biologických dětí by dítě do pěstounské dítě přijalo.

4.5 Struktura vzorku respondentů

Všechny tři skupiny respondentů byly poměrně vyrovnané. Celkem bylo osloveno 80 respondentů, z nichž bylo 30 pěstounů, 27 zletilých dětí, které dosud vyrůstají v pěstounských rodinách a 23 zletilých biologických dětí nynějších pěstounů.

Tabulka č. 3 : Pěstouni

		Absolutní hodnota	Relativní hodnota
Pohlaví	Muž	5	17 %
	Žena	25	83 %
Nejvyšší dokončené vzdělání	Základní	4	13 %
	Střední s maturitou	9	30 %
	Střední bez maturity	8	27 %
	Vyšší odborné	5	17 %
	Vysokoškolské	4	13 %
Celkem		30	100 %

Zdroj: Vlastní zpracování a úprava (n=30)

Výzkumu se zúčastnilo 30 aktivních pěstounů, kteří mají od jednoho do čtyř dětí svěřených jim do pěstounské péče. Někteří z nich mají minimální jedno a více dětí vlastních a někteří

nemají žádné vlastní dítě. Pěstouni byli dotazováni i na pohlaví a na nejvyšší dosažené vzdělání. Z tabulky č. 2 lze vyhodnotit, že z počtu pěstounů, kteří se dotazníkového šetření zúčastnili, bylo nejvíce žen. A to v absolutní hodnotě 25 (relativní četnost 83 %), mužů bylo v absolutní hodnotě 5 (relativní četnost 17 %). Většina pěstounů má středoškolské vzdělání ukončené maturitou, dále pak střední bez maturity, vyšší odborné, vysokoškolské a základní vzdělání.

Tabulka č. 4 Zletilé děti vyrůstající v pěstounských rodinách

		Absolutní hodnota	Relativní hodnota
Pohlaví	Muž	14	52 %
	Žena	13	48 %
Celkem		27	100 %

Zdroj: Vlastní zpracování (n=27)

Dotázáno bylo celkem 27 dětí vyrůstajících v pěstounských rodinách. Dotazovaní byli rozděleni jen podle pohlaví, a jelikož byla základním kritériem zletilost a nezaopatřenost jedince, nebyla v dotazníku zařazena otázka na věk a nejvyšší dosažené vzdělání. Dotazovaní byli pouze zletilí respondenti a to proto, aby k účasti na výzkumném šetření nebyl vyžadován souhlas zákonného zástupce. Z tabulky vyplývá, že poměr mužů a žen je vyrovnaný.

Tabulka č. 5 Zletilé biologické děti pěstounů

		Absolutní hodnota	Relativní hodnota
Pohlaví	Muž	13	57 %
	Žena	10	43 %
Celkem		23	100 %

Zdroj: Vlastní zpracování (n=23)

Této části výzkumu se zúčastnilo celkem 23 biologických dětí pěstounů, kteří stále žijí v jedné domácnosti se svými biologickými rodiči a s pěstounskými dětmi. Dotazovaní byli také rozděleni podle pohlaví. Celkem je v absolutní hodnotě 13 mužů (relativní četnost 57 %) a 10 žen (relativní četnost 43 %).

4.6 Analýza zjištěných údajů

V dalších kapitolách budou zpracovány odpovědi jednotlivých skupin dotázaných. Odpovědi budou shrnuty do tabulek či grafů, aby byly lépe přehledné. Tam kde respondenti odpovídali volně, budou odpovědi zkráceny a vybrány jen ty, které nejvíce vystihují danou situaci.

Pěstouni

Pěstounům bylo položeno celkem 12 otázek. Dotazník je přílohou č. 1.

„Jaký byl důvod pro přijetí dítěte do pěstounské péče?“

První otázka, ke které se respondenti mohli volně vyjádřit. Jelikož se odpovědi častěji opakovaly, jsou odpovědi rozděleny do tří skupin. U každé skupiny je pak použita jedna odpověď, která tuto skupinu vystihuje.

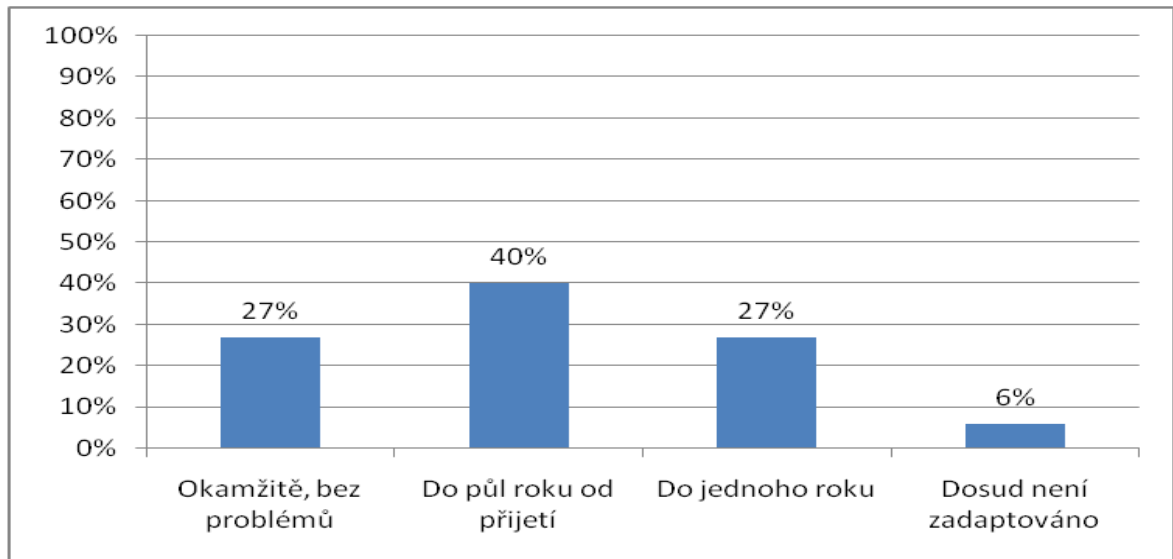
Pěstouni, kteří řeší naplnění svých rodičovských potřeb – „*touha pomoci dítěti*“ – Jedná se buď o pěstouny, kteří vlastní dítě nemají nebo mají již své vlastní děti dospělé. Skupina obsahuje celkem 7 pěstounů (23 %).

Pěstouni, kteří mají dítě v příbuzenské pěstounské péči – „*dcera užívá drogy, byla ve výkonu trestu, o děti není schopna se postarat*“ – většinou se jedná o prarodiče dětí, sourozence rodičů, méně často se jedná o známé a přátelé rodiny. Celkem jde o 9 respondentů (30 %).

Pěstouni, kteří mají své děti a chtějí dále rodinu dále rozšířit – „*touha rozšířit rodinu, pomoci dítěti, máme své děti vlastní, chtěli jsme vždy velkou rodinu, máme více dětí a pro matku je to forma zaměstnání*“. Jedná se většinou o pěstouny, kteří mají jedno a více dětí vlastních. Mají touhu mít velkou rodinu. Mají dobré podmínky k bydlení vícečlenné rodiny. V této skupině je téměř polovina dotazovaných a to celkem 14 pěstounů (47 %).

„Jak dlouho se dítě/děti zvykalo/y na Vaši rodinu?“ (Prosím o výběr jedné z možností)

Graf č. 1 : Doba dítěte adaptace v rodině

Zdroj: Vlastní zpracování (n=30)

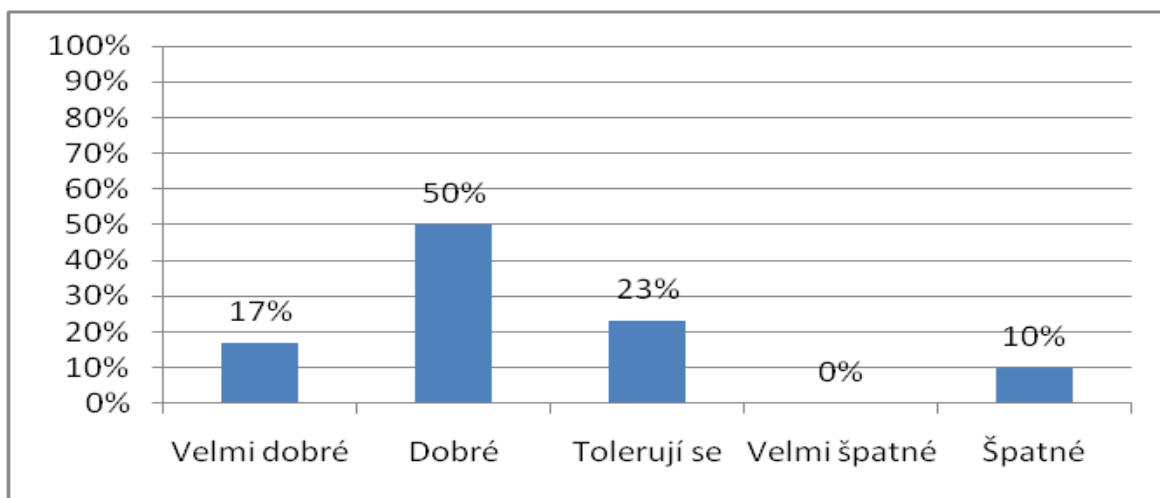
Graf č. 1 znázorňuje dobu, za kterou se dítě v rodině adaptovalo. Je z něj zřejmé, že 27% (8) dětí se adaptovalo okamžitě, do půl roku od přijetí to bylo 40% (12), do jednoho roku také 27% (8) a pouze 6% (2) dětí se ještě nezadaptovalo.

„Jak Vás dítě oslovuje?“

Tato otázka byla polootevřená. Pěstouni, kteří mají dítě v příbuzenské pěstounské péči, napsali převážně oslovení: „babičko, dědo, této“. Jedna pěstounka, která je zároveň biologickou babičkou dítěte, uvedla, že ji dítě (vnučka) oslovuje „mami“. Mezi pěstouny, kteří nejsou biologicky příbuznými dětmi, 86% (26) uvedlo, že je děti oslovují „mami, tati“ a zbylých 14% (4) uvedlo, že je děti oslovují jinak.

„Uved'te, jaké jsou vztahy mezi dětmi ve Vaší rodině“

Graf č. 2 : Vztahy mezi sourozenci z pohledu pěstounů

Zdroj: Vlastní zpracování (n=30)

Jako velmi dobré vnímá mezi biologickými dětmi a dětmi přijatými 17 % (5) pěstounů, polovina pěstounů (15) vnímá vztahy mezi oběma skupinami jako dobré. A 23 % (7) pěstounů se domnívá, že jejich děti s dětmi přijatými se tolerují. A jen 10 % (3) pěstounů vnímá vztahy jako špatné. Jako velmi špatné tyto vztahy nevnímá žádný z dotazovaných pěstounů.

„Máte již zkušenost s výchovou pěstounských sourozenců?“

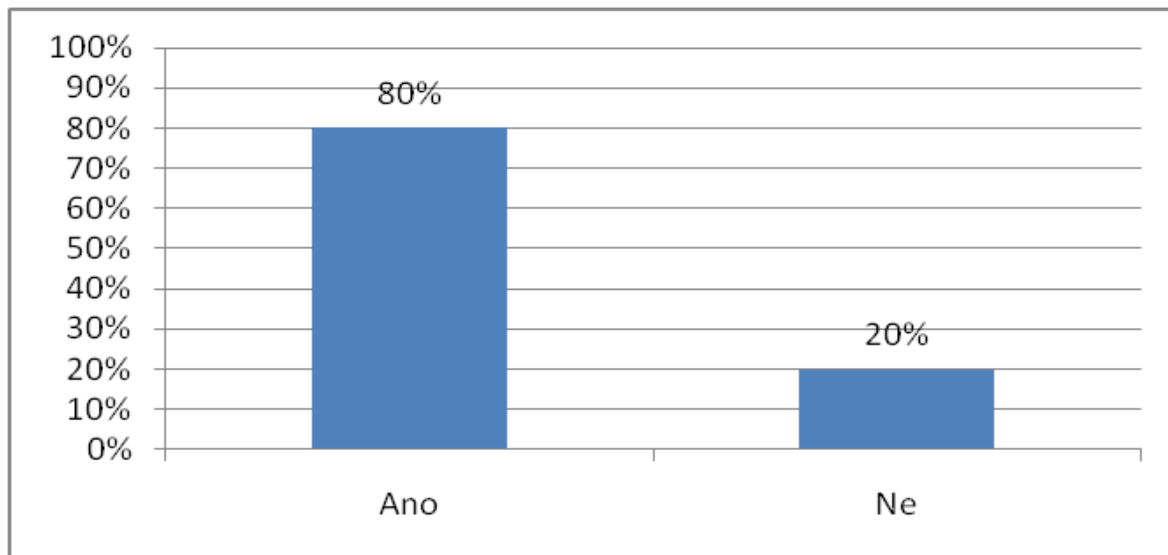
Odpovědi jsou zhruba vyrovnané, kdy 47 % (14) má již zkušenost s přijetím sourozenecké skupiny do pěstounské péče a 53 % (16) takovou zkušenost nemá.

„Jaký máte názor na umístění sourozenců do jedné rodiny?“

Většina respondentů se domnívá, že přijetí sourozenecké skupiny do jedné rodiny je pro děti velmi dobré a podporuje to posílení sourozeneckých vazeb. Jedna respondentka má zkušenost s přijetím tříčlenné sourozenecké skupiny rodiny, kdy uvedla „*výchova chlapce byla tak problematická, že rodina byla nucena jej vrátit zpět do ústavního zařízení.*“

„Myslíte si, že je/jsou dítě/děti v pěstounské péči hůře výchovněji zvladatelné než dítě vlastní?“

Graf č. 3: Názor pěstounů na výchovu pěstounských dětí

Zdroj: Vlastní zpracování (n=30)

Tabulka č. 6: Důvody proč je výchova hůře zvladatelná

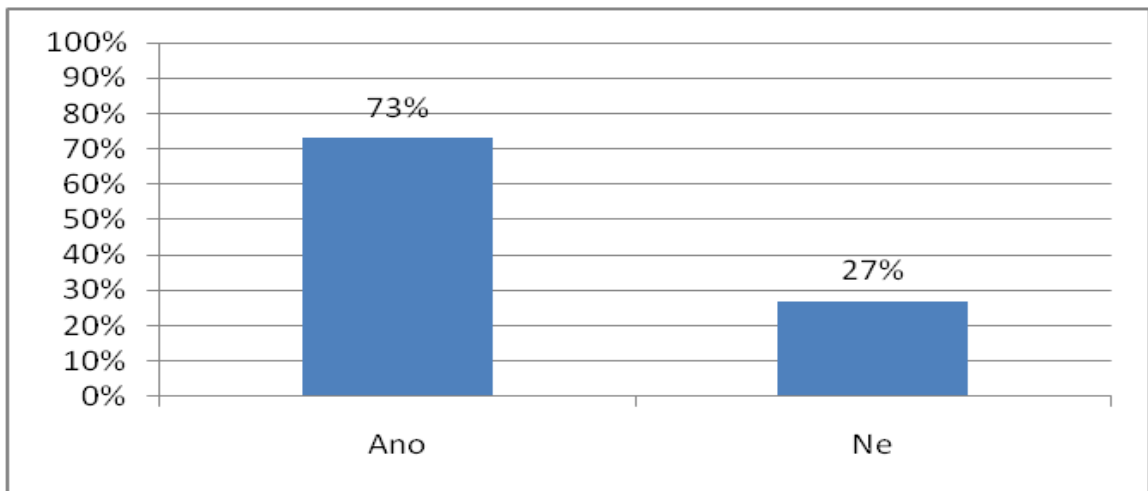
Ano, proč?	Genetická zátěž (11)
	Požívání návykových látek a alkoholu matkou v těhotenství (4)
	Traumatické zážitky z dětství (4)
	Časté střídání prostředí, ve kterém děti vyrůstaly (5)

Zdroj: Vlastní zpracování (n=24)

Pěstouni vycházeli u této otázky z vlastních zkušeností. Celkem 80 % (24) pěstounů uvedlo, že výchova je hůře zvladatelná a to především z důvodů, které jsou uvedené v tabulce č. 6.

„Udržuje/í dítě/děti z pěstounské péče nějaký kontakt se svou biologickou rodinou?“

Graf č. 4: Kontakty mezi dětmi a biologickými rodiči

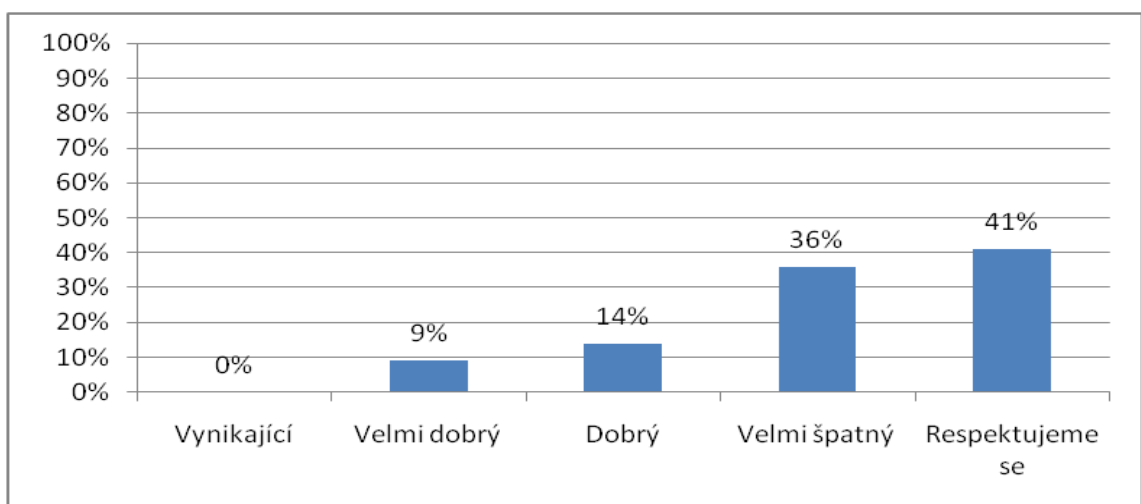

Zdroj: Vlastní zpracování (n=30)

Graf č. 4 znázorňuje kontakt dítěte v pěstounské péči s jeho biologickou rodinou. Poměrně velká pěstounů uvedla, že kontakt dětí část přijatých do pěstounské péče nějakým způsobem probíhá a to uvedlo celkem 73 % (22) z nich. Žádný kontakt neudržuje pouze 27 % (8).

„Pokud ano, jaký máte vztah s biologickou rodinou?“

Graf č. 5: Vztah pěstounů a biologických rodičů

Zdroj: Vlastní zpracování (n=22)

Z grafu č. 5 vyplývá, že 41 % (9) pěstounů se s biologickými rodiči dětí vzájemně respektuje. Velmi dobrý vztah mají pěstouni a biologičtí rodiče v 9 % (2). Jako dobrý

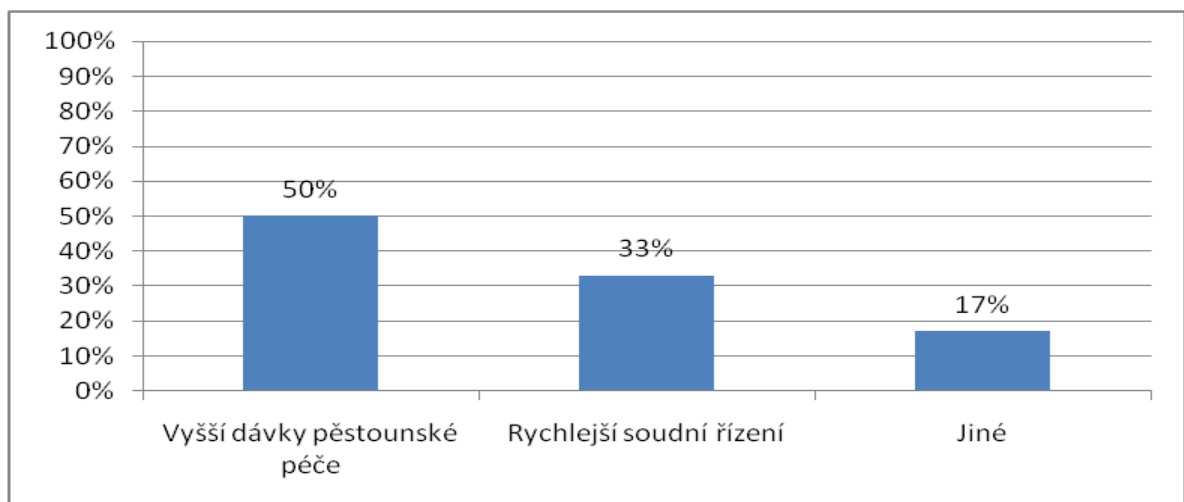
vztah označilo svůj kontakt s biologickými rodiči 14% (3) pěstounů a jako velmi špatné celkem 36% (8) z nich. A nikdo z nich neoznačil vztahy jako vynikající.

„Jaký je Váš názor na podporu kontaktů dítěte s biologickou rodinou?“

Ze současných poznatků vyplývá, že pro dítě je přínosné, aby byl podporován kontakt s jeho biologickou rodinou. I když jsou pěstouni na tuto situaci připravováni, bývá pro ně někdy velmi náročné s biologickou rodinou komunikovat a dítě na kontakt s ní připravit. Celkem 24 respondentů, což je 80 %, se shodlo na tom, že podporovat dítěte s biologickou rodinou je pro dítě ve většině případů přínosné, ovšem je nutné nastavit od začátku jasná pravidla pro komunikaci s biologickou rodinou. Pěstounům v tomto mohou pomáhat doprovázející organizace. (Odpověď: „*Když biologická matka kontaktovala naše děti, které máme v pěstounské péči, byla tato situace pro nás nová a velmi nepříjemná. Obrátili jsme se proto na OSPOD a doprovázející organizaci, kteří nám zprostředkovali několik setkání, abychom se s biologickou matkou dětí lépe poznali.*“) 20 % (6) respondentů je přesvědčeno, že kontakt s biologickou rodinou není pro dítě prospěšný. (Odpověď: „*Přijali jsme do pěstounské péče 4letého chlapce, který vyrůstal u tatínka. Tatínek byl mnohokrát soudně trestaný, pil v přítomnosti chlapce alkohol a vodil si domů pochybné známosti. Chlapci neustále telefonuje, říká mu, že jsme zlí a že si ho brzo vezme. Chlapce potom nemůžeme uklidnit a zvládnout.*“)

„Co by podle Vás pěstounským rodinám nejvíce pomohlo?“

Graf č. 6 Názory pěstounů na zlepšení

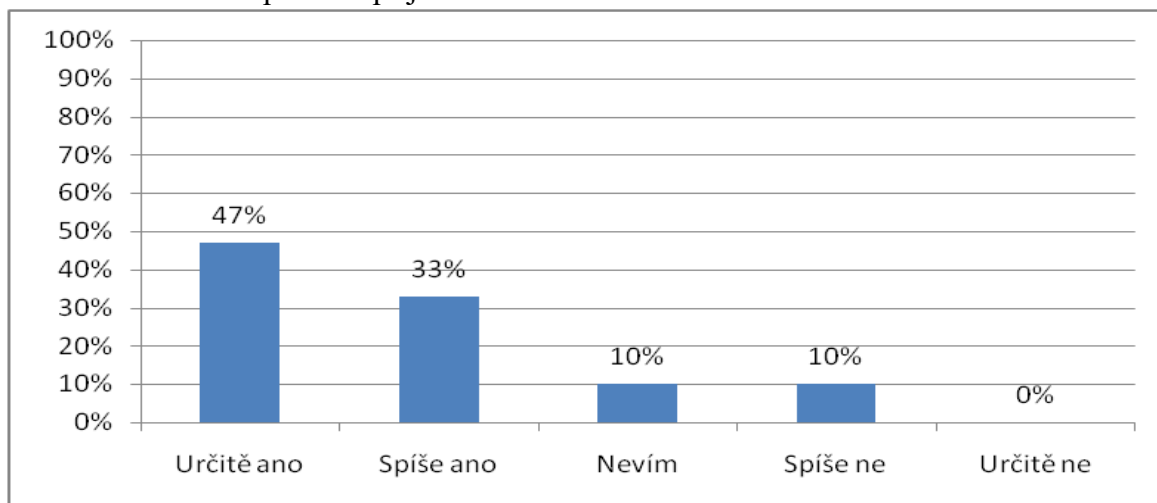

Zdroj: Vlastní zpracování (n=30)

Celkem 5 pěstounů v této otázce uvedlo jiné, například šlo o lepší možnost pěstounů rozhodovat v běžných záležitostech, zlepšení komunikace pedagogických učitelů ve školách s pěstouny, zlepšení komunikace s úřady.

„Po všech zkušenostech, které máte, přijal/a byste znovu dítě/děti do pěstounské péče?“

Graf č. 7 Názor na opětovné přijetí dítěte

Zdroj: Vlastní zpracování (n=30)

K uvedenému dotazu pěstouni přistupovali pěstouni kladně a 47 % (14) z nich by dítě do pěstounské péče určitě znovu přijalo, 33 % (10) pěstounů uvedlo, že by dítě spíše přijalo. Celkem 10 % (3) pěstounů neví, zda by dítě znovu přijalo a dalších 10 % (3) z nich by dítě spíše nepřijalo. Odpovědi, že by dítě určitě nepřijal, neuvedl žádný pěstoun.

Zletilé biologické děti pěstounů

Biologickým dětem pěstounů bylo položeno v dotazníku celkem 8 otázek, na které odpovídali. Dotazník vyplnilo celkem 23 biologických dětí pěstounů. Dotazník je přílohou č. 2.

„Jaké je Vaše pohlaví?“

Na tuto otázku odpovědělo celkem 23 respondentů, z nichž bylo 14 děvčat a 8 chlapců.

„Měl/a jste nějaké povědomí o pěstounské péči ještě před tím, než Vaši rodiče přijali dítě do pěstounské péče? (prosím o výběr jedné z možností)“

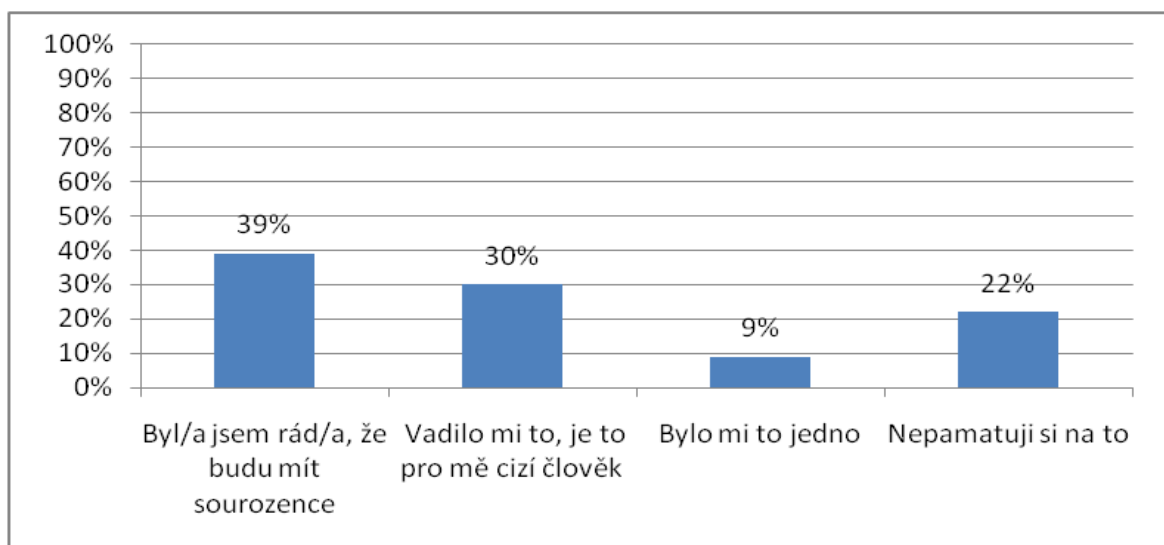
V této otázce měli na výběr jen z odpovědí ANO/NE, tudíž tato otázka není znázorněna prostřednictvím grafu. O existenci a systému pěstounské péče mělo povědomí celkem 44% (10) respondentů a 56% (13) z nich nemělo povědomí žádné.

„Probírali s Vámi rodiče možnost přijetí dětí/dítěte do pěstounské péče?“

Jednalo se rovněž o uzavřenou otázku jako u otázky předchozí. Respondenti rovněž vybírali z odpovědi ANO/NE. Velká většina uvedla, že s rodiči na dané téma diskutovali a to v 87% (20) a jen 13% (3) z nich nebylo připraveno na příchod pěstounských dětí do rodiny.

„Jaký jste k tomu měla postoj?“

Graf č. 8 Názor na přijetí sourozence do rodiny

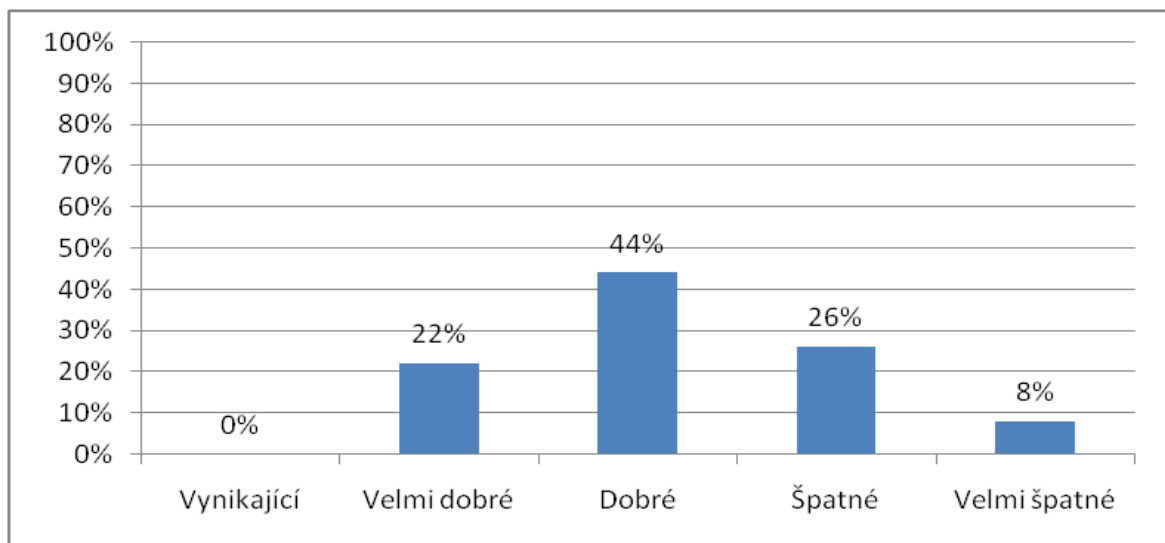

Zdroj: Vlastní zpracování (n=23)

S příchodem nového člena do rodiny se výrazně mění postavení každého jedince. V této souvislosti se 39% (9) dotazovaných vyjádřilo, že na novou situaci těšilo, pro 30% (7) se jednalo spíše o zátěžovou situaci, s kterou se museli vyrovnat. Neutrální postoj zaujímá pouze 9% (2) respondentů a 22% (5) dotazovaných vybralo, že si na svůj pocit s přijetím sourozence do rodiny nepamatuje.

„Jaké máte mezi sebou vztahy?“

Graf č. 9 Vztahy mezi sourozenci z pohledu biologických dětí

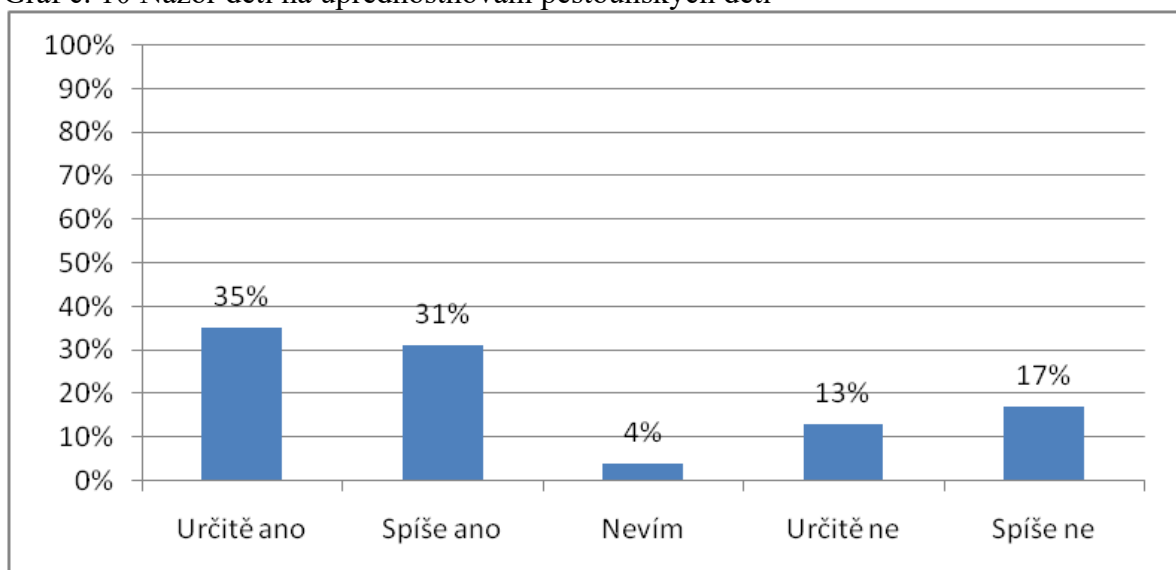

Zdroj: Vlastní zpracování (n=23)

Problematika vztahů mezi vlastními dětmi pěstounů a dětmi přijatými je vždy velmi citlivá a složitá. Nikdo z dotazovaných dětí pěstounů nevedl, že má s dětmi přijatými vztahy výborné, jako velmi dobré je označilo 22% (5) z nich. Nejpočetnější skupinou odpovědí u dotazovaných byla odpověď, že s přijatými dětmi mají vztahy dobré 44 % (10). Jako špatné vztahy vnímá s přijatými dětmi 26% (6) a 8% (2) hodnotí vztahy jako velmi špatné.

„Měl/a jste pocit, že s příchodem dítěte do rodiny Vám rodiče věnují menší pozornost?“

Graf č. 10 Názor děti na upřednostňování pěstounských dětí

Zdroj: Vlastní zpracování (n=23)

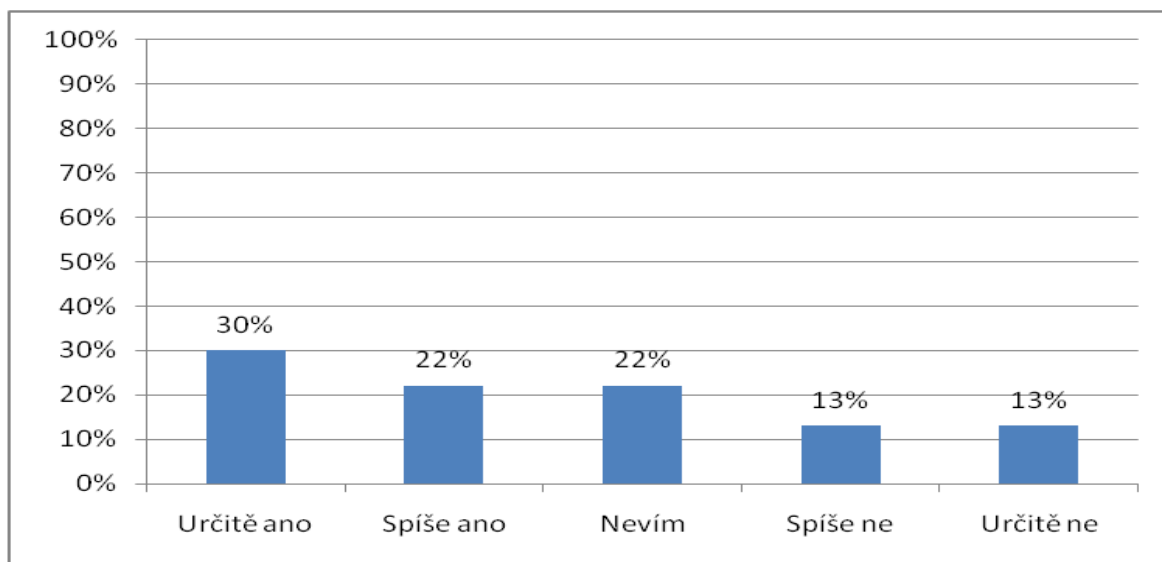
Na tuto citlivou otázku odpověděla velká část, že s přijetím pěstounského dítěte do rodiny pociťovali snížení zájmu a pozornosti o ně samé (35% určitě ano (8), 31% (7) spíše ano). K otázce se nedokázali vyjádřit jen 4% (1) respondentů. Snížení zájmu pozornosti rodičů nepocítilo vůbec 13% (3) respondentů a 17% (4) respondentů ji spíše nepocítilo.

„Kdo pro Vás v rodině představuje největší autoritu?“

Otázka byla rovněž koncipována jako uzavřená, kdy zletilé děti pěstounů vybírali z možnosti MATKA/OTEC. Více než polovina považuje za primární autoritu v rodině matku 61 % (14) a 39% (9) vnímá jako větší autoritu otce.

„Přijal/a byste v budoucnu sama dítě do pěstounské péče?“

Graf č. 11 Názor na přijetí dítěte do pěstounské péče

Zdroj: Vlastní zpracování (n=23)

Z grafu č. 11 vyplývá, že pěstounská péče ovlivnila jejich děti pozitivně, kdy v budoucnu by do pěstounské péče přijalo dítě více než polovina 30% (7) určitě ano, 22% (5) spíše ano a 22% (5) dotazovaných neví, zda by dítě v budoucnu přijali. A jen 13% (3) by dítě určitě nepřijalo a dalších 13% (3) uvedlo, že spíše ne.

Zletilé děti vyrůstající v pěstounských rodinách

Jako poslední byl dotazník pro zletilé děti vyrůstající v pěstounských rodinách. Respondenti odpovídali na 10 otázek. Celkem odpovědělo 27 přijatých dětí, z nichž bylo 14 žen a 13 mladých mužů. Dotazník je přílohou č. 3.

„Jaké jsou Vaše vzpomínky na první pěstounskou rodinu?“

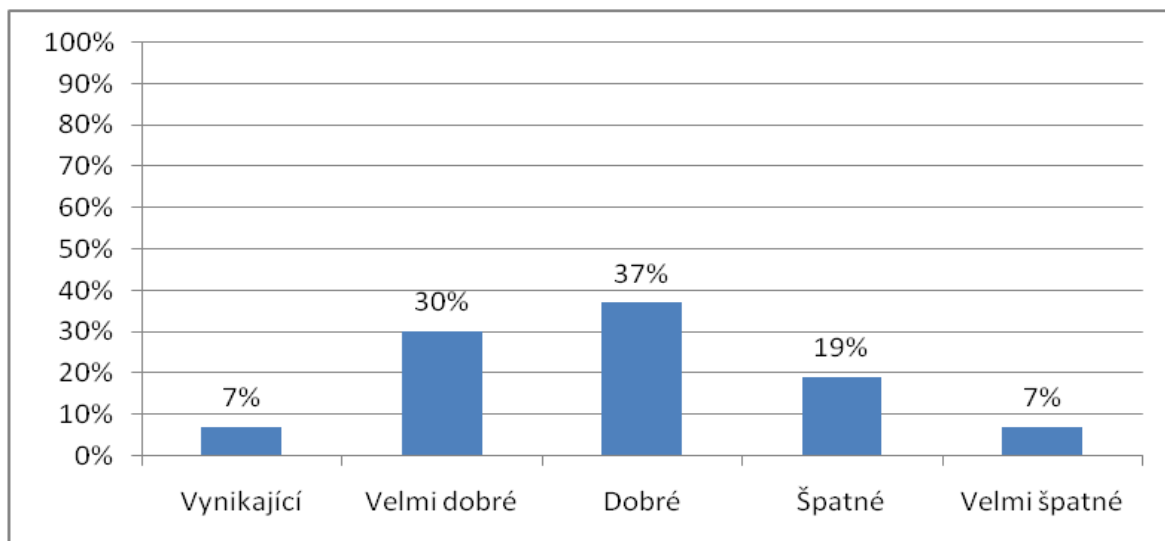
Na tuto otázku respondenti odpovídali otevřenou formou. Někteří své pěstouny již znali, protože to byli jejich příbuzní. Pěstounské děti, které jsou v příbuzenské péči, své pěstouny už znaly. V případě, kdy se jednalo o nepříbuzenskou péči, téměř všichni dotazovaní uvedli, že se na první kontakt s budoucími pěstouny velmi těšili. První setkání proběhlo v ústavních zařízeních. Odpověď dvou dotazovaných sester „*Velmi se nám líbilo, že první pobytu u pěstounů jsme dostaly krásné bílé princeznovské šaty a zlaté papírové koruny. Dlouho jsme v nich chodily doma oblečené a cítily jsme se jako princezny. Ostatní členové rodiny nás velmi dobře přijali a na všechny jsme si brzo zvykly.*“

„Od kolika let jste vyrůstal/a v pěstounské rodině?“

Věk přijatých dětí, kdy byly přijaty do rodin, je v rozmezí od 0,5 roku do 12 let. Nejnižší věková hranice 0,5 roku byla zaznamenána u dvou respondentů, nejvyšší 12 let u 3 respondentů. Nejvíce jich bylo přijato v 5 letech a to celkem 9 z nich.

„Uveďte prosím, jaké jsou sourozenecké vztahy ve Vaší rodině. (prosím o výběr jedné z možností)“

Graf č. 12 Sourozenecké vztahy z pohledu přijatých dětí

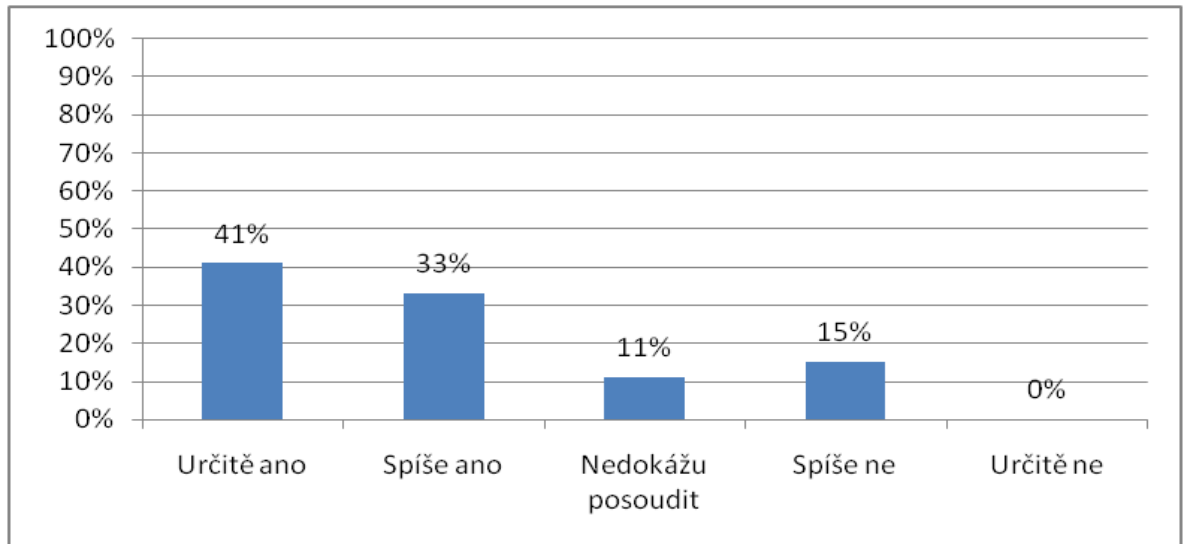

Zdroj: Vlastní zpracování (n=27)

Z uvedeného grafu vyplývá, že vztahy mezi biologickými dětmi pěstounů a přijatými z pohledu pěstounských dětí spíše dobré - vynikající 7% (2), velmi dobré 30% (8) a dobré 37% (10). Avšak někteří uvedli, že vztahy nejsou až tak dobré - špatné 19% (5), velmi špatné 7% (2).

„Myslíte si, že pěstouni více preferují své vlastní dítě/děti? (prosím o výběr jedné z možností)“

Graf č. 13 Názor přijatých dětí na upřednostňování dětí vlastních

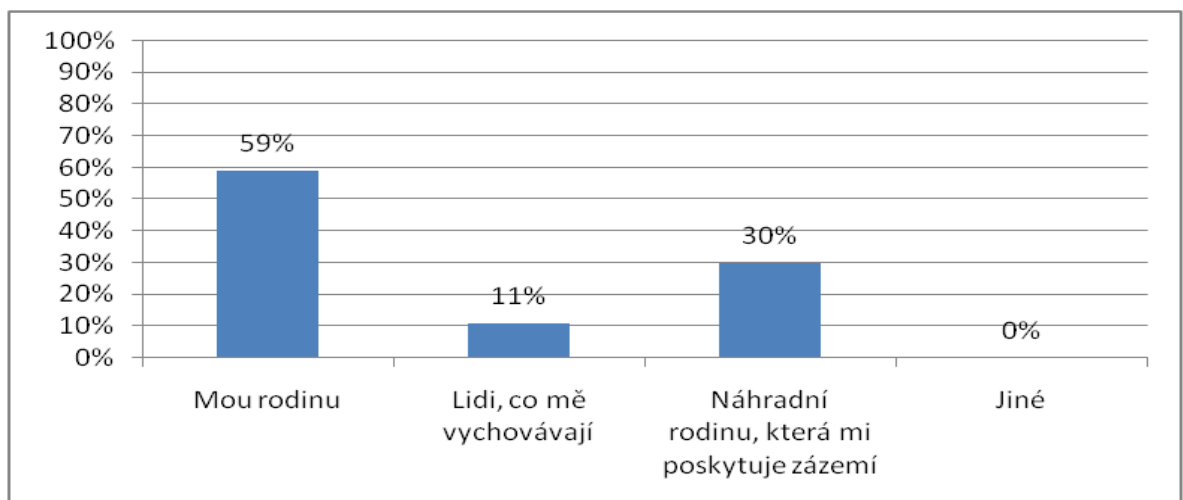

Zdroj: Vlastní zpracování (n=27)

Graf č. 13 vyjadřuje názor pěstounských dětí z pohledu preference biologických dětí a dětí přijatých. Lze konstatovat, že většina dotazovaných hodnotí vzájemnou nevyváženost v rovině sourozeneckých vztahů. Pouze 11% (3) nedokáže na otázku odpovědět.

„Co pro Vás pěstouni znamenají? (prosím o výběr jedné z možností)“

Graf č. 14 Význam pěstounů pro přijaté děti

Zdroj: Vlastní zpracování (n=27)

Z grafu č. 14 lze vyhodnotit, jak velký význam má pěstounská rodina pro dítě a jak jsou pro něj pěstouni důležití. Pro 59 % (16) přijatých dětí představují pěstouni nejbližší rodinu,

jenom 30 % (8) z nich uvedlo, že pěstouny bere jako rodinu, která jim poskytuje zázemí. A pouze 11 % (3) je vnímá jako lidi, co je vychovávají.

„Jak pěstouny oslovujete?“

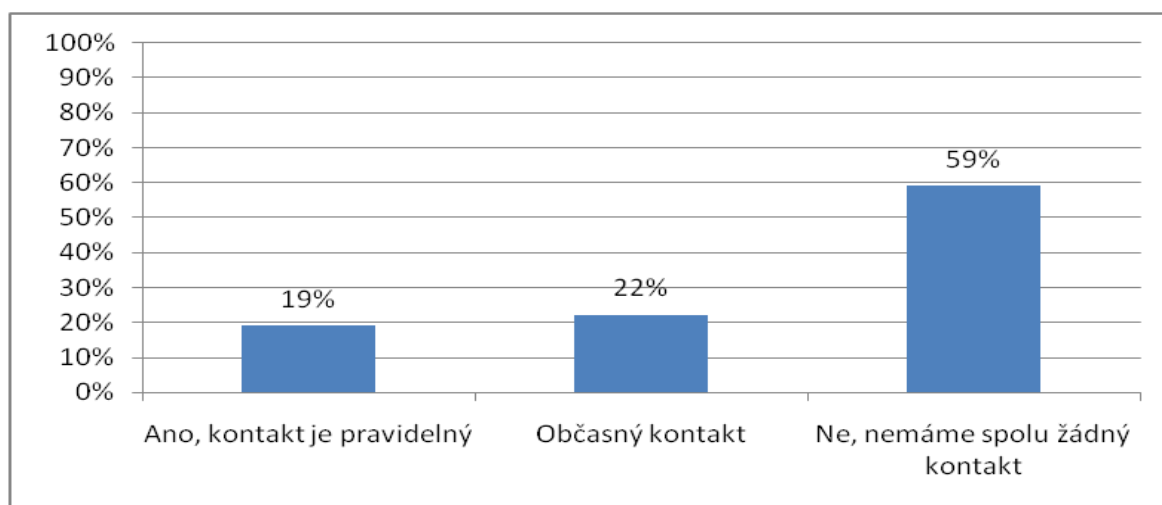
Tato otázka není znázorněna graficky, z odpovědí lze vyvodit, že navazuje na zjištěné skutečnosti z předchozí otázky. Téměř 60 % (16) přijatých dětí oslovuje pěstouny „mami/tati“, dále používají jiná oslovení jako „tétó, strejdo“, případně „dědo/babičko“ u příbuzenské pěstounské péče.

„Kdo je pro Vás v pěstounské rodině autorita? (prosím o výběr jedné z možností)“

Ani tato otázka není znázorněna graficky, jelikož respondenti měli na výběr pouze ze dvou možností a to „pěstoun nebo pěstounka“. Téměř 63 % přijatých dětí považuje za autoritu pěstounku (celkem 17 dětí) a 37 % za autoritu považuje pěstouna (10 dětí).

„Udržujete kontakt s Vaší biologickou rodinou? (prosím o výběr jedné z možností)“

Graf č. 15 Udržování kontaktu s biologickou rodinou

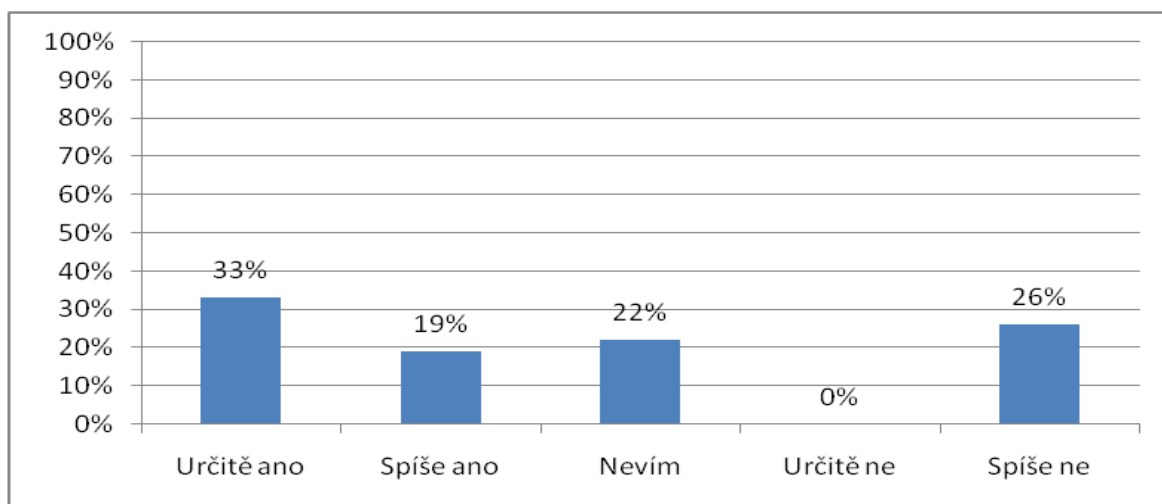
Zdroj: Vlastní zpracování (n=27)

Z odpovědí je jednoznačné, že skoro 60 % (16) respondentů se svou biologickou rodinou nemá žádný kontakt. A méně než polovina přijatých dětí se svou biologickou rodinou je v nějakém kontaktu (pravidelný kontakt je u 19 % (5) přijatých dětí a 22 % (6) z nich udržuje pouze občasný kontakt).

Je dobré zmínit, že ten samý počet respondentů, kteří se s biologickými rodiči vůbec nestýkají, berou pěstouny jako svou nejbližší rodinu a říká jim jako svým biologickým rodičům.

„Přijal/a byste v budoucnu sama dítě do pěstounské péče? (prosím o výběr jedné z možností)

Graf č. 16 Názor přijatých dětí na přijetí dítěte

Zdroj: Vlastní zpracování (n=27)

Zda by sami přijaté děti někdy v budoucnu přijali do pěstounské péče také dítě, je znázorněno v grafu č. 16. Je zřejmé, že by sami v budoucnu dítě přijali a to v 52 % (14). Na tuto otázku nedokázalo odpovědět 22 % (6) respondentů. A celkem 26 % (7) respondentů se domnívá, že by v budoucnu do pěstounské péče dítě nepřijalo.

4.6.1 Zhodnocení výsledků kvantitativního výzkumu

Při zhodnocení kvantitativního výzkumu se posuzuje, zda se respondenti v některých oblastech shodují a v čem se jejich názory liší. Shoda u biologických dětí pěstounů a dětí přijatých byla v názoru, zda je v rodině větší autorita matka nebo otec. U obou skupin převažuje názor, že primární autorita v rodině je matka (pěstounka). V odpovědích na další otázky se poměrně shodovali.

4.7 Vyhodnocení hypotéz

V této kapitole se autorka zaměřuje na zhodnocení předem stanovených hypotéz. Všechny tři skupiny respondentů byly poměrně vyrovnané, kdy na dotazníky odpovědělo 30 pěstounů, 27 zletilých dětí, které dosud vyrůstají v pěstounských rodinách a 23 zletilých biologických dětí nynějších pěstounů.

Hypotéza č. 1

- **Více než 60 % dotazovaných, kteří byli jako děti přijati do pěstounských rodin, se cítí být součástí rodiny pěstounů, do které byli přijati.**

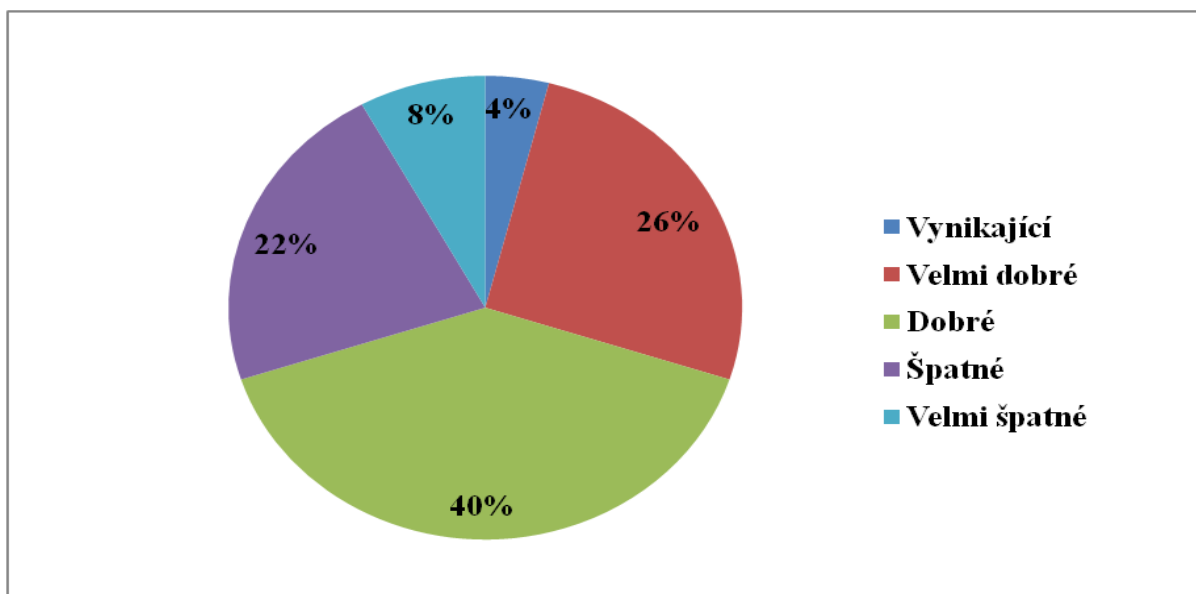
Hypotéza č. 1 zahrnuje pouze jeden segment: zletilé děti doposud vyrůstající v pěstounských rodinách. Celkem 59 % (16) přijatých dětí považuje svou pěstounskou rodinu za svou. I když se blíží zjištěný výsledek k 60 %, je i tak hypotéza vyvrácena.

Hypotéza č. 1 byla šetřením vyvrácena.

Hypotéza č. 2

- **Vztahy mezi biologickými dětmi a dětmi pěstounskými jsou vnímány jako složité.**

Graf č. 17 Vztahy mezi sourozenci

Zdroj: Vlastní zpracování (n=50)

Graf č. 17 obsahuje dva segmenty dotazovaných a to: pěstounské děti (27) a biologické děti pěstounů (23).

Z grafu vyplývá, že celkem 26 % (13) označilo vztahy za velmi dobré a 4 % (2) za vynikající. Ve stejném poměru vnímají sourozenci vztahy mezi nimi za špatné 22 % (11) a za velmi špatné 8 % (4). Největší část je považuje za dobré a to celkem ve 40 % (20). Lze tedy konstatovat, že vztahy dětí vychovaných v pěstounské rodině, ať už vlastních či přijatých jsou vnímány vychovanými dospělými dětmi pozitivně.

Hypotéza č. 2 byla šetřením vyvrácena.

Hypotéza č. 3

- **Více než 50 % dotazovaných zletilých dětí, kteří vyrůstají v pěstounské rodině, udržují kontakt s biologickými rodiči.**

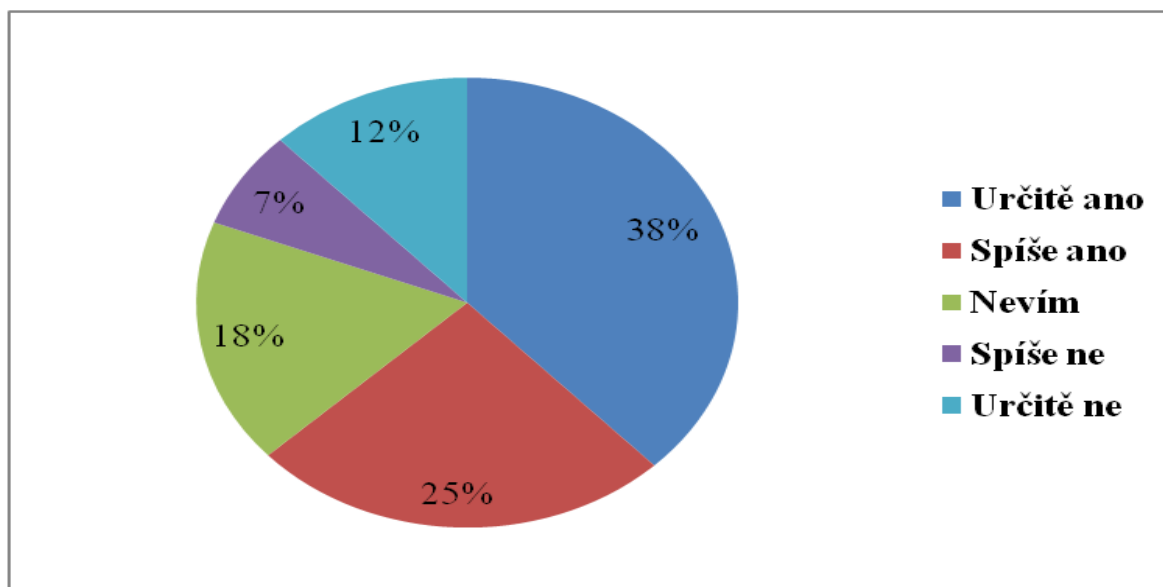
Náhled do problematiky udržování kontaktů dětí se svou biologickou rodinou je také zajímavý. Odpověď na tuto hypotézu znázornil graf č. 15, kdy je jasné, že vztah se svou biologickou rodinou udržuje pouze 19 % (5) dětí pravidelně a 22 % (6) dětí jen občas.

Hypotéza č. 3 byla šetřením vyvrácena.

Hypotéza č. 4

- **Více než polovina dotazovaných, z řad pěstounů, pěstounských i biologických dětí by dítě do pěstounské dítě přijalo.**

Graf č. 18 Přijetí dítěte do náhradní rodinné výchovy

Zdroj: Vlastní zpracování (n=80)

V grafu číslo 18 jsou zahrnuty 3 skupiny: pěstouni (30), zletilé biologické děti pěstounů (23) a zletilé pěstounské děti (27).

Je jasné, že více než polovina z nich by přijalo dítě do pěstounské péče a to 63 % (50). Svůj názor neumělo vyjádřit něco okolo 18 % (14) respondentů. Negativně odpovědělo celkem 19 % (16) z nich.

Hypotéza č. 4 byla šetřením potvrzena.

ZÁVĚR

V úvodu bakalářské práce se autorka snažila zaměřit na úlohu a definici rodiny a na nezbytné předpoklady jejího fungování. Autorka zde vymezila základní pojmy a důležitost dobrých rodinných vztahů pro zdravý vývoj každého jedince. Blíže se autorka zabývala situací, kdy je nutné pro dítě zajistit náhradní rodinnou péči. Dále popisuje motivy lidí, které vedou k potřebě stát se pěstouny. Autorka zde popisuje právní popis přijetí dítěte do rodiny z hlediska sociálně právní ochrany dětí až po soudní řízení. Rovněž se autorka zabývala právními normami, které upravují finanční zajištění pěstounské péče.

Z obsahu teoretické části je možné zamyslet se nad tím, jak významně ovlivňuje přijetí každého člověka do prostředí, v němž vyrůstá po celý jeho život. Když je dítě v rodině dobře přijato a jeho osobnost je respektována jako celek se všemi dobrými i špatnými vlastnostmi, vnímá samo sebe pozitivně, uvědomuje si pocit své vlastní hodnoty a dobře se mu pak daří navazovat další sociální vztahy v kolektivu a později ve vztazích partnerských.

V posledních deseti letech je institut pěstounské péče společensky velmi podporován, k čemuž přispěla legislativní úprava, která zajišťuje pěstounům pomoc doprovodných organizací, kde je jim poskytována psychologická a pedagogická právní podpora.

I když má dle nového Občanského zákoníku pěstounská péče přednost před ústavní výchovou, stále existují děti, pro něž je ústavní výchova lepším řešením. Je to například z důvodu vážných výchovných problémů, situací, kdy je nutno zajistit speciální péči (zdravotní stav dítěte – mentální retardace) nebo se jedná o větší sourozenecké skupiny, kdy sourozenci jsou na sebe citově vázáni a jejich rozdělení by pro ně znamenalo větší psychické zajištění než ústavní výchova samotná.

V praktické části autorka nahlížela prostřednictvím jednotlivých členů do vztahů a domácnosti v pěstounských rodinách na Hodonínsku. Snažila se zmapovat zkušenosti pěstounů, jejich biologických dětí a dětí, které byly do rodiny přijaty. Pro všechny dotazované autorka zvolila kvantitativní metodu pomocí dotazníkového šetření. Výzkumu se zúčastnilo celkem 80 respondentů, jimiž byli pěstouni, zletilé biologické děti pěstounů a zletilé přijaté děti doposud vyrůstající v pěstounských rodinách. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem jsou ovlivněni ti, kteří jsou součástí pěstounské rodiny.

Z šetření je zřejmé, že jako větší autoritu vnímají děti biologické i děti přijaté ve většině případů matku (pěstounku) a to ve více než 60 %.

Z výzkumu vyplývá, že většina dětí, které byly do pěstounské péče přijaty, vnímá v dospělosti pěstounskou rodinu jako svoji, což přispívá k předpokladu stability a vlastního uplatnění v budoucím životě. Rovněž lze konstatovat, že jak biologické děti pěstounů, tak děti přijaté v budoucnu nevyklučují přijetí dítěte do pěstounské péče. Lze se tedy domnívat, že to znamená, že je zkušenost s pěstounskou péčí kladně ovlivnila.

Nevýhodou kvantitativního výzkumu je, že nebylo možno prozkoumat rodinné vztahy do hloubky. Z Hodonínského regionu byly osloveny jen dílčí skupiny respondentů, jelikož nebylo možné zajistit odpovědi rodiny jako celku. Přesto však výsledky výzkumu pomohly autorce nahlédnout do života pěstounských rodin a potvrdit, že smysl dlouhodobé pěstounské péče je v tom, že poskytuje dítěti přirozené rodinné prostředí s pevnými emočními vazbami.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. DVOŘÁČKOVÁ, Sylva. et al. *Průvodce zájemců o pěstounskou péči*. Sdružení pěstounských rodin. Brno: Grifart spol., 2015.
2. BRISCH, Karl Heinz. *Bezpečná výchova: budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0063-5.
3. BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.
4. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
5. GREENE BALDINO, R. *Success as a FosterParents: EverythingYouNeed to KnowaboutFoster Care*. New York: Penguin Group, 2009. ISBN 978-1-59257-747
6. HALÍŘOVÁ, Martina, SYCHROVÁ, Adriana, ed. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-756-8.
7. KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.
8. KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.
9. LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
10. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.
11. MATĚJČEK, Zdeněk, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
12. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
13. MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-0870-6.

14. MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.
15. MATĚJČEK, Zdeněk. *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, 2000. ISBN 80-85912-29-5.
16. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-2620-522-7.
17. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
18. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.
19. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
20. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
21. NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada, 2007. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2075-3.
22. PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
23. SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3821-4.
24. SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. ISBN 80-86552-62-4.
25. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
26. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.
27. SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015. ISBN 978-80-7395-955-5.

28. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Komunikace mezi rodičem a dítětem: styly a techniky komunikace, komunikace rodiče ve vztahu k dítěti, vývojová období dítěte, komunikace v náročných situacích*. Praha: Grada, 2009. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2698-4.
29. ŠULOVÁ, Lenka. *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství?*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-218-2.
30. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.
31. VRTBOVSKÁ, Petra. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Sdružení Scan. 2010. ISBN 80-86620-20-4.
32. VYSKOČIL, Filip. *Právní úprava v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, Spolek, 2014.
33. ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.
34. ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 8. 12. 1999 *o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění*. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1999, částka 111 [cit. 2022-01- 28]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3328>
35. ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. 2. 2012 *Občanský zákoník, v platném znění*. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2012, částka 33 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6144>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR - Česká republika

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Statistika náhradní rodinné péče v Jihomoravském kraji.....	24
Tabulka č. 2 Odměna pěstouna od 1.1.2022.....	28
Tabulka č. 3 Pěstouni.....	36
Tabulka č. 4 Zletilé děti vyrůstající v pěstounských rodinách.....	37
Tabulka č. 5 Zletilé biologické děti pěstounů.....	37
Tabulka č. 6 Důvody proč je výchova hůře zvladatelná.....	41

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 Doba dítěte adaptace v rodině.....	39
Graf č. 2 Vztahy mezi sourozenci z pohledu pěstounů.....	40
Graf č. 3 Názor pěstounů na výchovu pěstounských dětí.....	41
Graf č. 4 Kontakty mezi dětmi a biologickými rodiči.....	42
Graf č. 5 Vztah pěstounů a biologických rodičů.....	42
Graf č. 6 Názory pěstounů na zlepšení.....	43
Graf č. 7 Názor na opětovné přijetí dítěte.....	44
Graf č. 8 Názor na přijetí sourozence do rodiny.....	45
Graf č. 9 Vztahy mezi sourozenci z pohledu biologických dětí.....	46
Graf č. 10 Názor dětí na upřednostňování pěstounských dětí.....	46
Graf č. 11 Názor na přijetí dítěte do pěstounské péče.....	47
Graf č. 12 Sourozenecké vztahy z pohledu přijatých dětí.....	48
Graf č. 13 Názor přijatých dětí na upřednostňování dětí vlastních.....	49
Graf č. 14 Význam pěstounů pro přijaté děti.....	49
Graf č. 15 Udržování kontaktu s biologickou rodinou.....	50
Graf č. 16 Názor přijatých dětí na přijetí dítěte.....	51
Graf č. 17 Vztahy mezi sourozenci.....	52
Graf č. 18 Přijetí dítěte do náhradní rodinné výchovy.....	54

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník pro pěstouny, pro zletilé biologické děti pěstounů, pro zletilé děti vyrůstající v pěstounských rodinách

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO PĚSTOUNY, PRO ZLETILÉ BIOLOGICKÉ DĚTI PĚSTOUNŮ, PRO ZLETILÉ DĚTI VYRŮSTAJÍCÍ V PĚSTOUNSKÝCH RODINÁCH

Dobrý den,

jsem studentkou 3. ročníku bakalářského studia oboru Sociální pedagogika na UTB ve Zlíně. Zpracovávám bakalářskou práci na téma: Rodinné vztahy v pěstounských rodinách na Hodonínsku, jenž se zabývá problematikou rodinných vztahů v pěstounských rodinách v tomto regionu. Tímto Vás prosím o spolupráci při sběru dat pro praktickou část mé bakalářské práce. Dotazník je zcela anonymní a výsledky z něj budou sloužit výhradně pro účely mé bakalářské práce.

Mnohokrát děkuji za Váš čas při vyplňování dotazníku.

Nikola Maňáková

1. Jaké je Vaše pohlaví:

- Žena
- Muž

2. Nejvyšší dokončené vzdělání:

- Základní
- Střední s maturitou
- Střední bez maturity
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské

3. Jaký byl důvod pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

.....
.....
.....

4. Jak dlouho si dítě zvykalo na Vaši rodinu? (prosím o výběr jedné z možností)

- Okamžitě, bez problémů
- Do půl roku od přijetí
- Do jednoho roku
- Dosud není zadaptováno

5. Jak Vás dítě oslovuje?

.....
.

6. Uved'te, jaké jsou vztahy mezi dětmi ve Vaší rodině.(prosím o výběr jedné z možností)

- Velmi dobré
- Dobré
- Tolerují se
- Velmi špatné
- Špatné

7. Máte již zkušenost s výchovou pěstounských sourozenců?

- Ano
- Ne

8. Jaký máte názor na umístění sourozenců do jedné rodiny?

.....
.....

9. Myslíte si, že je/jsou dítě/děti v pěstounské péči hůře výchovněji zvladatelné než dítě vlastní?

- Ano, pokud ano, tak proč:
- Ne

10. Udržuje/í dítě/děti z pěstounské péče nějaký kontakt se svou biologickou rodinou?

- Ano
- Ne

11. Pokud ano, uved'te, jaký máte vztah s biologickou rodinou.(prosím o výběr jedné z možností)

- Vynikající
- Velmi dobrý
- Dobrý
- Velmi špatný
- Respektujeme se

12. Jaký je Váš názor na podporu kontaktů dítěte s biologickou rodinou?

.....
.....
.....

13. Co by podle Vás pěstounským rodinám nejvíce pomohlo?(prosím o výběr jedné z možností)

- Vyšší dávky pěstounské péče
- Rychlejší soudní řízení
- Jiné (prosím uveďte)

.....

14. Po všech zkušenostech, které máte, přijal/a byste znovu dítě/děti do pěstounské péče? (prosím o výběr jedné z možností)

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

Dobrý den,

jsem studentkou 3. ročníku bakalářského studia oboru Sociální pedagogika na UTB ve Zlíně. Zpracovávám bakalářskou práci na téma: Rodinné vztahy v pěstounských rodinách na Hodonínsku, jenž se zabývá problematikou rodinných vztahů v pěstounských rodinách v tomto regionu. Tímto Vás prosím o spolupráci při sběru dat pro praktickou část mé bakalářské práce. Dotazník je zcela anonymní a výsledky z něj budou sloužit výhradně pro účely mé bakalářské práce.

Mnohokrát děkuji za Váš čas při vyplňování dotazníku.

Nikola Maňáková

1. Jaké je Vaše pohlaví?
 - Žena
 - Muž
2. Měl/a jste nějaké povědomí o pěstounské péči ještě před tím, než Vaši rodiče přijali dítě do pěstounské péče? (prosím o výběr jedné z možností)
 - Ano
 - Ne
3. Probírali s Vámi rodiče možnost přijetí dětí/dítěte do pěstounské péče?
 - Ano
 - Ne
4. Jaký jste k tomu měla postoj? (prosím o výběr jedné z možností)
 - Byl/a jsem rád/a, že budu mít sourozence
 - Vadilo mi to, je to pro mě cizí člověk
 - Bylo mi to jedno
 - Nepamatuju si na to
5. Jaké máte mezi sebou vztahy? (prosím o výběr jedné z možností)
 - Vynikající
 - Velmi dobré
 - Dobré
 - Špatné
 - Velmi špatné

6. Měl/a jste pocit, že s příchodem dítěte do rodiny Vám rodiče věnují menší pozornost?(prosím o výběr jedné z možností)
- Určitě ano
 - Spíše ano
 - Nevím
 - Určitě ne
 - Spíše ne
7. Kdo pro Vás v rodině představuje největší autoritu?
- Matka
 - Otec
8. Přijal/a byste v budoucnu sama dítě do pěstounské péče? (prosím o výběr jedné z možností)
- Určitě ano
 - Spíše ano
 - Nevím
 - Určitě ne
 - Spíše ne

Dobrý den,

jsem studentkou 3. ročníku bakalářského studia oboru Sociální pedagogika na UTB ve Zlíně. Zpracovávám bakalářskou práci na téma: Rodinné vztahy v pěstounských rodinách na Hodonínsku, jenž se zabývá problematikou rodinných vztahů v pěstounských rodinách v tomto regionu. Tímto Vás prosím o spolupráci při sběru dat pro praktickou část mé bakalářské práce. Dotazník je zcela anonymní a výsledky z něj budou sloužit výhradně pro účely mé bakalářské práce.

Mnohokrát děkuji za Váš čas při vyplňování dotazníku.

Nikola Maňáková

1. Jaké jsou Vaše vzpomínky na první pěstounskou rodinu?

.....
.....
.....

2. Od kolika let jste vyrůstal/a v pěstounské rodině?

.....

3. Uveďte prosím, jaké jsou sourozenecké vztahy ve Vaší rodině. (prosím o výběr jedné z možností)

- Vynikající
- Velmi dobré
- Dobré
- Špatné
- Velmi špatné

4. Myslíte si, že pěstouni více preferují své vlastní dítě/děti? (prosím o výběr jedné z možností)

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nedokážu posoudit
- Spíše ne
- Určitě ne

5. Co pro Vás pěstouni znamenají? (prosím o výběr jedné z možností)

- Mou rodinu
- Lidí, co mě vychovávají
- Náhradní rodinu, která mi poskytuje zázemí
- Jiné.....

6. Jak pěstouny oslovujete?
- Mami/tati
 - Jiné.....
7. Kdo je pro Vás v pěstounské rodině autorita?(prosím o výběr jedné z možností)
- Pěstoun
 - Pěstounka
8. Udržujete kontakt s Vaší biologickou rodinou?(prosím o výběr jedné z možností)
- Ano, kontakt je pravidelný
 - Občasný kontakt
 - Ne, nemáme spolu žádný kontakt
9. Přijal/a byste v budoucnu sama dítě do pěstounské péče? (prosím o výběr jedné z možností)
- Určitě ano
 - Spíše ano
 - Nevím
 - Určitě ne
 - Spíše ne
10. Jaké je Vaše pohlaví?
- Žena
 - Muž